

Oj Vodice garofula kito: hrvatska usmena književnost

Vlašić, Doris

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:459722>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

DORIS VLAŠIĆ

OJ VODICE GAROFULA KITO: HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST

Završni rad

Pula, rujan, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

DORIS VLAŠIĆ

OJ VODICE GAROFULA KITO: HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST

Završni rad

JMBAG: 0303060557, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij Predškolski odgoj

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: doc.dr.sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, rujan, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Doris Vlašić, kandidat za prvostupnika Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Doris Vlašić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „*Oj Vodice garofula kito: Hrvatska usmena književnost*“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____, (datum)

SAŽETAK

Zavičajna baština predstavlja kulturno-umjetničku vrijednost pojedinog područja, koju baštinici nose sa sobom. Narod kojem pripada čini prepoznatljivim i jedinstvenim među drugim narodima. Materijalna i nematerijalna kulturna baština je bogatstvo čovječanstva zbog svoje raznolikosti i posebnosti. Zaštita kulturnih dobara je vrlo važan čimbenik za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Kulturna baština Vodica ima bogata materijalna kulturna dobra koja su nastala ljudskim radom i nematerijalna kulturna dobra koja se iz dana u dan sve više njeguju i čuvaju. Cilj ovog rada je ukazati na bogatstvo kulturno-povijesne tradicije Vodica kako se ne bi zanemarili i zaboravili običaji. Usmena predaja je veoma važna jer ona čuva sve vrijednosti i bogatstva kulturne i zavičajne baštine. Istraživanjem je dokazano da grad Vodice ima bogatu nematerijalnu i materijalnu kulturnu baštinu koju održava i oživljava kroz razne manifestacije, te prenosi s koljena na koljeno.

KLJUČNE RIJEČI: zavičajna baština, kulturna baština, usmena predaja, hrvatska usmena književnost, Vodice

SUMMARY

Native heritage represents cultural and artistic value of one territory which is hold by its heirs. The people whom it belongs, makes it recognizable and unique among other nations. Material and intangible cultural heritage is wealth of mankind for its diversity and speciality. Safeguarding cultural goods is an imperative factor for recognition, definition, and affirmation of cultural identity. Vodice's cultural heritage is rich in material cultural goods made by human work and intangible cultural goods which are cherished and guarded even more day by day. The purpose of this paper is to point out Vodice's cultural and historical tradition richness so the amenities won't be neglected or abandoned. Very important element for protecting all the values and opulence of cultural and native heritage is oral tradition. It is proven by research that the town of Vodice has great material and intangible cultural heritage which is maintained and revived trough various manifestations and passed on from generation to generation.

KEY WORDS: native heritage, cultural heritage, oral tradition, croatian oral literature, Vodice

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST	3
2.1. Usmena lirski pjesma	4
2.2. <i>Oj Vodice garofula kito</i>	5
2.2.1. Interpretacija pjesme	6
3. VAŽNI POJMOVI	9
3.1. Kultura	9
3.2. Kulturna baština	9
3.3. Zavičajna baština	10
3.4. Usmena zavičajna baština	11
4. VODICE KROZ POVIJEST	12
5. MATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA VODICA	16
5.1. Crkve.....	16
5.1.1. Crkva svetog Ilije	16
5.1.2 Crkva svetog Ivana Krstitelja	17
5.1.3. Crkva svetog Križa	18
5.1.4. Župna crkva svetog Križa	19
5.1.5. Crkva Gospe od Karmela.....	20
5.2. Arheološka nalazišta	21
5.2.1. <i>Velika Mrdakovica - Arauzona</i>	21
5.2.2. Ograđenica.....	23
5.2.3. Opekarska peć.....	23
5.3. Spomenici	24
5.3.1. Spomenik Anti Juričevu Martinčevu	24
5.3.2. Spomenik palim borcima NOB-a	25
5.3.3. Spomenik žrtvama jugoslavenskog komunizma	26
5.3.4. Kamen ploča	27
5.4. <i>Čorićev turanj</i>	27
5.5. <i>Bunje</i>	29
5.6. <i>Gornji i Donji bunar</i>	29
5.7. <i>Akvarij i muzej pomorske tradicije</i>	31
6. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA VODICA	32
6.1. Sveta Lucija	32
6.2. Božićno vrijeme	32

6.3. Maškare.....	34
6.4. Uskrsno vrijeme	38
6.5. Vodički žudiji	39
6.6. Svadbeni običaji	41
6.7. Igre	42
6.8. Instrumenti	43
6.9. Vodička kola	43
6.10. Vodička narodna nošnja	43
6.11. Kulturna udruga <i>Vodiške perlice</i>	44
6.12. Vodička glazba	46
7. ZAKLJUČAK	47
LITERATURA	48
POPIS FOTOGRAFIJA	53
PRILOZI	54
PRILOG 1	55
PRILOG 2	57
PRILOG 3	58
PRILOG 4	60
PRILOG 5	64
PRILOG 6	65
PRILOG 7	66
PRILOG 8	68
PRILOG 9	72
RJEČNIK	73

1. UVOD

Tema ovog završnog rada je prikazati povijest, te vrijednost materijalne i nematerijalne kulturne baštine grada Vodica. Svrha rada je ukazati na važnost očuvanja i njegovanja običaja, tradicije, jezika, znanja i vještine, te se želi naglasiti usmena predaja kojom se kulturna i usmena zavičajna baština prenosi s generacije na generaciju.

Kulturna baština predstavlja vrijednost i ljepotu koja obogaćuje i produhovljuje ljudski život. Kulturna dobra potiču ljude na upoznavanje, razlikovanje, sučeljavanje i uvažavanje različitih značajnih bogatstava i vrijednosti. Čovjek treba poznavati bogatstvo materijalne i nematerijalne kulturne baštine svojeg rodnog mjesta jer je to naslijeđe njegovih predaka, te je važno da usmenom predajom svoje potomke nauči o važnosti i vrijednosti toga naslijeđa. Glavni cilj rada je ukazati na bogatstvo kulturno-povijesne tradicije Vodica kako se ne bi zanemarili i zaboravili stari običaji, znanja i jezik (dijalekt), te kako bi se sačuvali za buduće naraštaje.

Rad se sastoji od pet međusobno povezanih poglavlja. U prvom poglavlju se u književnoteorijskom okviru prikazuje Hrvatska usmena književnost i usmena lirska pjesma. Nadalje je naveden primjer usmene lirske pjesme pod nazivom *Oj Vodice garofula kito*. U drugom poglavlju je detaljno opisan pojam kulture, kulturne baštine, zavičajne baštine i usmene zavičajne baštine, odnosno to su ključni pojmovi koji su temelj ovog rada. U trećem poglavlju je prikazana povijest Vodica kojom se žele dočarati povijesni događaji samog grada. U četvrtom poglavlju se prikazuje materijalna kulturna baština Vodica koja obuhvaća crkve, poznata arheološka nalazišta, spomenike, *Čorićev turanj*, *bunje*, *Gornji i Donji bunar*, te vrlo važan *Akvarij i muzej pomorske tradicije*.

U petom poglavlju je opisana nematerijalna kulturna baština. Vodice imaju bogata nematerijalna kulturna dobra, kao što su običaji za svetu Luciju, božićno vrijeme, maškare i uskršno vrijeme, a kao vrlo popularni među ljudima tu su se našli i Vodički žudiji. Nadalje su navedeni svadbeni običaji, igre i instrumenti koji su se u prošlosti koristili, te su objašnjena vodička kola i vodička narodna nošnja. Na kraju poglavlja su navedene dvije iznimno važne udruge koje njeguju i čuvaju kulturna dobra Vodica, a to su Kulturna udruga *Vodiške perlice* i Vodička glazba.

U ovom radu su korištene metode terenskog istraživanja i prikupljanja podataka. Korišteni su podatci iz stručne literature, knjiga, stručnih članaka, časopisa, rječnika i mrežnih izvora. Rabljena je i metoda intervjua koja je pomogla pri postavljanju pitanja nekolicini osoba kako bi se pobliže opisali i dočarali stari običaji, priče i sama tradicija Vodica.

2. HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST

Hrvatski narod ima bogatu i raznovrsnu usmenu književnost. Ona se pojavljuje u neposrednoj živoj izvedbi i zapisima usmenoknjiževnih tekstova tijekom povijesnog trajanja, a predstavlja siguran i prepoznatljiv znak duhovnih pregnuća na prostoru gdje žive Hrvati. (Botica, 1995: 5)

Usmena književnost je vrsta govornog priopćavanja za potrebe sudionika neke zajednice, koji su međusobno povezani. Kada se pojedinac iz naroda osjeti sposobnim oblikovati neke vrijedne, on ih oblikuje u govor, jezik ili neki drugi izražajni sustav kojim se služi zajednica (npr. ples, pjevanje). Tvorac usmenoknjiževnih tekstova je daroviti pojedinac koji osjeća snagu riječi, a unutar govorenoga jezika neke sredine provodi odabir kako bi izrazio svoja raspoloženja, te ih predaje slušateljima kao oblikovanu strukturu. Pojedinac je novonastalu strukturu oblikovao u ime zajednice i njihovog zajedničkog mišljenja o nekim temama iz života. Svatko iz povezane zajednice novonastalu strukturu prima kao vlastiti proizvod. (ibidem, str. 9.)

Svaki sudionik izvedbenog čina novonastaloj govorenoj strukturi može dati svoju verziju teksta, a to postiže unoseći promjene prema vlastitoj kreativnosti. Usmenoknjiževni tekst traje dok ga treba pojedinac ili zajednica. Također može nestati ukoliko nije zapisan ili sačuvan na neki drugi način. Zapisan usmenoknjiževni tekst koji je prenesen iz jednog medija u drugi medij, nastavlja dvostruk život kao usmeni fenomen i zapis. Hrvatska usmena književnost postoji od onog trenutka kada je netko od starih Hrvata, hrvatskim govorom oblikovao sadržaje i prosljeđivao svojim slušateljima koji su te sadržaje primili kao važne i značajne poruke. Od početka služenja govorom do pojave pisma usmena komunikacija je bila jedina koja je pružala mogućnost ukupnog priopćavanja. (loc. cit.)

Usmena komunikacija se temeljila na nekom smislenom sjećanju, a uspostavlja se istodobno kada se izvodi pojedina struktura. (Botica, 2013:10) Tvorci usmenoknjiževnih tekstova su bili predvodnici svoga naroda, kao što su: vođe, propovjednici, svećenici i proroci. Usmenoknjiževni tekstovi trebaju biti u obliku leksičkih jedinica odnosno formula.

Formula ima važnu ulogu u razumijevanju jezika i stila narodne književnosti. (ibidem, str. 17.) Temeljna funkcija formule je da ima sadržajne i izražajne odlike, te da se lako pamti. (ibidem, str. 23.) Glavna tema usmene književnosti je istina o čovjeku i njegovim preokupacijama. (ibidem, str. 18.)

Usmena predaja čuva istine kao važne sadržaje koje povezujemo s vrijednostima i korisnicima tih vrijednosti. Prvi važni tekstovi su nastali usmenom predajom. Usmena književnost čuva sve ono što je stvorilo tradiciju, a tradicija je skup svih vrednota neke zajednice. (ibidem, str. 20.)

2.1. Usmena lirska pjesma

Lirska pjesma je govorna tvorevina kojom čovjek izražava različita stanja, osjećaje i poticaje. Govor lirske usmene pjesme je neposredan, kratak i okupljen oko različite predmetne stvarnosti. Tvorac teksta je daroviti pojedinac iz naroda. Kako bi neko djelo bilo što prihvatljivije, stvaralac mora pomno birati izraze i treba iskazati lijepo, korisno i lako pamtljivo. Usmena lirska pjesma je trajala ukoliko se pamtila i prenosila govorom. (Botica, S., op. cit., str. 17.)

Hrvatska usmena lirika ostvarena je na govorima koje upotrebljava neka sredina, a u zapisima se može pratiti od 15. stoljeća do našega vremena. Izvedba usmene lirike je trajala u većim količinama nego što pokazuju zapisi. Lirske pjesme su različite po tematici. Stoga po tematici postoje prigodne pjesme koje su nastale uz životne prigode (obredi, običaji, svadbe, rođenja), nadalje postoje mitološke pjesme (životne tajne, vjerovanja) i intimne pjesme (ljubavne pjesme, romance, balade). (loc. cit.)

Predmetna stvarnost lirskih usmenih pjesama jest čovjek u njegovim potrebama u radosti i strepnji, čežnji i potištenosti. U lirskim pjesmama prevladavaju osmerac i deseterac. Lirske pjesme u izvođenju nemaju naslov, dok je u zapisima naslov prvi stih ili sintagma iz pjesme što zaokružuje temu. Jezik hrvatske usmene književnosti nastaje na dijalektnoj jezičnoj osnovici triju hrvatskih govora. (loc. cit.)

2.2. *Oj Vodice garofula kito*

Oj Vodice garofula kito,

misto moje ugodno i lipo!

Lipo si mi u misecu maju

ka' divojke cviće zalivaju!

Lipo si mi u jeseni rano,

ka' mrliši grozje neobrano!

Lipo si mi ka' se smokve šuše,

lipo si mi kada bura puše.

A najliše si u sridini lita

kada more bonacon procvita!

Narodna pjesma¹

¹ Prema sjećanju Doris Vlašić, (5. 5. 2018.)

2.2.1. Interpretacija pjesme

Usmena lirska pjesma se odnosi na skupinu umjetničkih sastavljenih lirskih slika, a njima dominira osjećajnost. Lirske pjesme prate čovjeka tijekom cijelog života, te su najmnogobrojnija usmenoknjiževna vrsta koja obuhvaća vjersku i svjetovnu liriku. (Dragić, 2008:15) U lirskoj usmenoj pjesmi naglasak je stavljen na čovjekove potrebe koje se odvijaju u radosti, strepnji, čežnji i potištenosti. Lirskom usmenom pjesmom čovjek izražava različita stanja, osjećaje i poticaje. (Botica, S., op. cit., str. 18.) Prema tematici, pjesma *Oj Vodice garofula kito* je domoljubna lirska usmena pjesma jer opisuje ljubav i ljepotu prema gradu Vodicama.

Pjesma govori o ljepotama i ljubavi prema Vodicama. U pjesmi se govori da je mjesto Vodice ugodno i lijepo. Vodice su lijepe u mjesecu svibnju jer tada djevojke cvijeće zaljevaju, dok je u ranoj jeseni ljepota Vodica prisutna zbog mirisa neobranog grožđa. Nadalje Vodice su lijepe kad se smokve suše i kada bura puše. Ali najljepše su u sredini ljeta jer tada *more bonacon procvjeta*.

Motivi u pjesmi su *Vodice*, *garofula*², *divojke*, *cvijeće*³, *jesen*, *grozje*⁴, *smokve*, *bura*, *bonaca*⁵. Pjesma sadrži vizualne, olfaktivne i auditivne pjesničke slike. Motivi na kojima su građene vizualne pjesničke slike su *garofula kito*⁶, *divojke cvijeće zaljevaju*⁷, *grozje neobrano*⁸, *smokve šuše*⁹, *bonaca*. Auditivna pjesnička slika je *bura puše*, dok olfaktivna slika je *miriši grozje*¹⁰.

U ovoj pjesmi od stilskih figura nalazimo figure dikcije, figure riječi, figuru misli i figuru konstrukcije. Od figura dikcije uočavamo asonancu *Oj Vodice garofula kito, misto moje ugodno i lipo*, u ovom primjeru ponavlja se samoglasnik „o“. Anafora je vidljiva u ponavljanju riječi *lipo* na početku stihova. Rima u pjesmi je parna, što je vidljivo u primjerima *kito - lipo*, *maju – zaljevaju*, *rano – neobrano*, *šuše – puše*, *te lita - procvita*.

² *Garofula* – karanfil.

³ *Cvijeće* – cvijeće.

⁴ *Grozje* – grožđe.

⁵ *Bonaca* – mirno more.

⁶ *Garofula kito* – buket karanfila.

⁷ *Divojke cvijeće zaljevaju* – djevojke cvijeće zaljevaju.

⁸ *Grozje neobrano* – grožđe neobrano.

⁹ *Smokve šuše* – smokve suše.

¹⁰ *Miriši grozje* – miriši grožđe.

Figuru riječi nalazimo u epitetima *ugodno i lipo misto, rana jesen, neobrano grozje*, personifikaciji *kada more bonacon procvita*, te u metafori *more bonacon procvita*. Figura misli je prisutna kroz poredbu u stihovima *ka' divojke cviče zalivaju, ka' mrliši grozje neobrano*, te *ka' se smokve šuše*. Figuru konstrukcije uočavamo kroz inverziju u stihu *jeseni rano*.

Najveći dio naše narodne etike i pjesništva ispjevan je u deseteračkom stihu. Stihovi pjesme su deseterci jer se svaki stih u pjesmi sastoji od deset slogova. Razlikujemo lirski i epski deseterac. Lirski deseterac zove se još i simetrični deseterac. Karakterizira ga nenaglašenost petog i desetog sloga. U lirskom desetercu cezura se javlja iza petog sloga (5+5). Za razliku od lirskog deseterca, u epskom se desetercu cezura javlja nakon četvrtog sloga (4+6). U pjesmi *Oj Vodice garofula kito* cezura se javlja nakon četvrtog sloga, a to je vidljivo u stihovima *Oj Vodice (cezura) garofula kito, misto (cezura) ugodno i lipo!*. Deseterci odgovaraju štokavskom akcenatskom sustavu i zato su bili vrlo rašireni. (Hrvatska enciklopedija: Deseterac, nije paginirano, 12. 9. 2018.)

Pjesma pripada čakavskom narječju, južnočakavskom dijalektu i ikavskom govoru, a vodički govor je dio tih sustava i podsustava. Idiomima čakavskoga narječja govori se u Istri s izuzetkom štokavskoga mjesta Peroja, na hrvatskim otocima od Lastova do Krka, te na dalmatinskom obalnom području od Privlake i Novigrada kod Zadra do Cetine. (Lisac, 2009:15) Čakavsko narječje se sastoji od šest dijalekata: buzetski ili gornjomiranski, jugozapadnoistarski ili štakavsko-čakavski, sjevernočakavski, srednjočakavski, južnočakavski, te jekavski dijalekt. (ibidem, str. 18.)

Za vodički govor neke od karakteristika su što se prijedlog *od* (npr. od čokolade) izgovara kao *o* (o čokolade), a prijedlog *kod* (npr. kod ormara) kao *ko* (ko ormara). Čakavsku sintaksu karakterizira slobodan red riječi u rečenici, a to je istaknuto u vodičkom govoru (npr. „Po trideset mir vina bi ja i mati imale.“). (Klarendić, 2015:30, 13. 9. 2018.) U južnočakavskom dijalektu staroslavenski znak *jat* je prešao u *i*, a u pjesmi to nalazimo u primjerima *lipo* i *cviče*. (Lisac, J., op. cit., str. 45.)

Vodički govor ima još mnogo posebnosti koje ga razlikuju od ostalih govora čakavskog narječja, te se sastoji od mnogih jedinstvenih izraza koji se ne mogu

pronaći u drugim narječjima i dijalektima, odnosno koriste ih samo starosjedioci Vodica u međusobnom razgovoru. Primjerice riječ *ponedjeljak* nazivaju *prvidan*, *trčanje* nazivaju *balanje* i *olovku* nazivaju *lapiš*. Nadalje, riječi u množini u vodičkom govoru završavaju na *ov*, primjerice umjesto *ima brodova* kaže se *ima brodov*. Stari Vodičani se drže takozvane *Vodiške abecede* koja ima 28 slova, osim *h* (*hlad – lad*, *hvala – fala*) i *lj* (*ljubav – jubav*, *ulje – uje*). Sve generacije rođenih Vodičana trude se održati i sačuvati svoj jedinstveni vodički govor.

3. VAŽNI POJMOVI

3.1. Kultura

Kultura je širok pojam koji sadrži ukupnost tvorbi ili pojava u materijalnom i duhovnom životu naroda i čovječanstva u cjelini. (Marasović, 2001:9) Kultura predstavlja složenu cjelinu institucija, vrijednosti, predodžba i praksi, a sastavni su dio života određene ljudske skupine. Pomoću učenja se prenose i primaju. Kultura obuhvaća znanje, vjeru, umjetnost, moral, zakone i običaje. (Hrvatska enciklopedija: Kultura, nije paginirano, 10. 5. 2018.) Kako tvrdi Anić (1991: 84): „Kultura je ukupnost materijalnih i duhovnih dobara, etičkih i društvenih vrijednosti, što ih je stvorilo čovječanstvo.“

Kultura se odnosi na temeljnu društvenu činjenicu, a obuhvaća različite načine življenja određene ljudske skupine (grupe, zajednice ili društva). Bez kulture nije moguće razumjeti povijest i razvoj naroda (društva). S obzirom da predstavlja temeljnu antropološku komunikaciju, bez kulture nije moguć ni život pojedinca u zajednici. (Kuščević, 2015: 481, 11. 5. 2018.)

Pojam kulture označava ljudsko kreativno ostvarenje u odnosu na ono što je stvorila priroda. Čovjek je jedino živo biće koje posjeduje kulturu, te ima mogućnost da prenosi znanje, vrijednosti i ideje budućim generacijama. Također, kultura ljudima omogućuje da razviju vlastite potencijale. (Nova Akropola: Što je kultura?, nije paginirano, 12. 5. 2018.)

3.2. Kulturna baština

Kulturna baština se odnosi na naslijeđena kulturna dobra, a obuhvaća dostignuća što su nam preci ostavili u jeziku i književnosti, graditeljstvu i likovnim umjetnostima, uključujući i narodnu umjetnost, u glazbi, kazalištu, filmu, znanosti i u drugim područjima koji zajedno čine ukupnost kulture. (Marasović, T., op. cit., str. 9.)

Kulturna baština čini život određene društvene zajednice, a nastala je kao posljedica povijesnih događanja te je predmet proučavanja mnogih znanstvenih disciplina.

(Kuščević, D., op. cit., str. 479.) „Baština predstavlja nešto što su „ljubomorno čuvali“ i ostavili kao simboličku vrijednost nečiji preci, a plod je drevnoga kulturnoga nasljeđa određenoga naroda.“ (ibidem, str. 480.)

Kulturna baština se sastoji od materijalnih i nematerijalnih dobara. Predstavlja zajedničko bogatstvo čovječanstva u raznolikosti i posebnosti. Zaštita kulturne baštine je važan čimbenik za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Kulturna baština, nije paginirano, 14. 5. 2018.)

Kulturnu baštinu čini ostavština prošlih generacija te se brižno čuva u sadašnjosti da bi bila ostavljena u naslijeđe budućim generacijama. No, često se događa da sljedeća generacija odbacuje ono što je prethodna generacija smatrala kulturnom baštinom. U tom slučaju, ponovo oživljavanje kulturne baštine slijedi tek nakon smjene još jedne generacije. (Mikić, 2014: 23)

1972. godine je usvojena UNESCO-va „Konvencija za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine“. UNESCO (eng: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization; hrv: Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu) je specijalizirana organizacija u sustavu Ujedinjenih naroda, utemeljena 1945. godine. Glavni cilj organizacije je doprinos miru i sigurnosti putem suradnje među narodima na područjima obrazovanja, znanosti i kulture u cilju unapređenja općeg poštovanja pravde, vladavine zakona, ljudskih prava i temeljnih sloboda. UNESCO broji 194 države članice, sjedište organizacije je u Parizu, a svoje akcije provodi putem pet glavnih programa, a to su obrazovanje, prirodne i društvene znanosti, sociologija, kultura i komunikacija s informatikom. (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: UNESCO – kultura, nije paginirano, 16. 5. 2018.)

3.3. Zavičajna baština

Zavičajna baština obuhvaća materijalna i duhovna dobra određenog područja, mudrost, zavičajno znanje i vještine koje je pojedinac u određenom vremenu na nekom prostoru ostavio. Također, zavičajnoj baštini pripadaju ostaci povijesnih događaja koji su sačuvani u izvornom obliku.

Predstavlja kulturno-umjetničku vrijednost nekog područja, koju baštinici nose sa sobom. Narod kojem pripada čini prepoznatljivim i jedinstvenim u odnosu na druge narode. Nadalje, u zavičajnu baštinu spadaju i narodna književnost, glazba, likovna umjetnost i spomenička baština. (Brajčić, 2013:4, 19. 5. 2018.)

Svaka nacionalna baština (materijalna ili nematerijalna) je neprocjenjiva za narod kojem pripada. Ona narod određuje i opisuje, te je često uvjet njegova opstanka. „Danas živimo u svijetu globalizacije koja je iz dana u dan sve utjecajnije, i zbog toga se treba sve više pozornosti pridati očuvanju nacionalnog blaga, jer jedino tako je moguće očuvati nacionalni identitet. Zbog toga je važno da se s cjeloživotnim učenjem započne vrlo rano, u predškolskoj dobi, kako bi djeca već tada dobila što bolji temelj za pozitivan odnos prema prirodnoj i kulturnoj baštini.“ (ibidem, str. 5.)

3.4. Usmena zavičajna baština

Usmenu zavičajnu baštinu čine priče određenog kraja koje su se prenosile s „koljena na koljeno“, a zajednica ih je prihvatila kao svoje važno i prepoznatljivo obilježje. To se obilježje gradilo polako i spontano, te ga ništa nije moglo usporiti ni ubrzati. Ono što je neka sredina prihvatila kao svoje važno obilježje ne izlazi lako iz tradicije jer je u tradicijskoj svijesti kao ritualni običaj. (Botica, 2013:10-11)

Usmeni sadržaji postaju kolektivna svijest i navika koja se potom ukorijeni u ljudima kao dio naravi čovječanstva. Zajednica je, oduvijek imala svoje posebne zahtjeve koji su proizlazili i iz temeljne djelatnosti pojedine od njih. „Sasvim su drukčije bile navike i običaji sredina koje su se bavile pretežito lovom i stočarstvom od onih kojima je primarno bilo poljodjelstvo. U svoj rad, svoju djelatnost, ugrađivali su i svoje vještine i svoja iskustva, prenošena pamćenjem. Drukčije su, naime, i potrebe i iskustva predstavnika spomenutih dviju djelatničkih skupina. Bit će drukčija i govorna komunikacija među tim skupinama, i sustav svega onoga što čini njihovu tradicijsku kulturu.“ Stoga je potrebno razlikovati usmenu tradiciju i usmenu književnost jer usmena tradicija sadrži usmenu književnost i usmene neknjiževne oblike, odnosno sve što se usmeno prenosi, s generacije na generaciju. (ibidem, str. 12.-13.)

4. VODICE KROZ POVIJEST

Vodice su naselje u srednjoj Dalmaciji. Turističko su središte smješteno na obali plitkog zaljeva, nasuprot Otoku Prviću i trinaest kilometara sjeverozapadno od Šibenika. (Furčić, 1984:346) Vodice se prvi put spominju 1402. godine u dokumentu *Veliko vijeće grada Šibenika*. (Grad Vodice: Povijest Vodica, nije paginirano, 22. 5. 2018.) Navedeni dokument je zahtijevao da stanovništvo sudjeluje u davanju doprinosa u obliku desetine dobivene od poljskih produkata za izgradnju šibenske katedrale svetog Jakova. (Mrša, 1981:9)

Današnji prostor Vodica bio je nastanjen još u antičko doba, pod nazivom *Arausa*. Izvor riječi *Arausa* potječe od naziva izvora vode. Arheološki nalazi otkrivaju da je zaleđe Vodica bilo nastanjeno u pretpovijesno doba (*Šabin brdo*-željezno doba, *Velištak*-kasni neolitik). (Grad vodice, op. cit.)

U pretpovijesno doba su se razvila i prva naselja u zaleđu Vodica. Polja *Rakitnica*, *Mrdakovica*, *Pišća* i *Okit* su imanja vrijednih težaka, dok su nekada bili stanovi i sela. Postoje brojni materijalni dokazi o kontinuiranom životu u navedenim poljima još od željeznog doba. Preko Nadina do Zatona je prolazio rimski trgovački put. (Turistička zajednica grada Vodica: Povijest Vodica, nije paginirano, 25. 5. 2018.)

Arheološka istraživanja pokazuju da su na brdu *Velike Mrdakovice* nađeni ostaci predrimskog naselja i liburnske nekropole iz 4. st. prije Krista. Bogati nalazi staklenih posuda nam govore da se radi o značajnom naselju koje se poistovjećuje s *Arauzonom* o kojoj piše Plinije u svojim putopisima. U podnožju nalazišta nalazi se rimska ograđenica, prirodna kaptaža koja se koristila za sakupljanje kišnice i tako se opskrbljivalo stanovništvo vodom. (loc. cit.)

Na brdu iznad polja *Rakitnice* 1509. godine je započeto zidanje *Gradine*. Stanovnici *Rakitnice* su morali imati radnu snagu i 50 dukata za pravljenje klačine, a plemići su trebali priskrbiti ostatak. U 15. stoljeću mletačka vlast je odlučila da se u blizini naseljenih mjesta na svim većim uzvisinama moraju podizati kule-osmatračnice i zidine zbog sklanjanja stanovništva od opasnosti i radi što učinkovitije obrane. (loc. cit.)

Turci su 1522. godine zauzeli Skradin, stoga je župa *Rakitnica* pripadala slobodnoj šibenskoj biskupiji. 1570. godine je izbio rat između Venecije i Turaka, a mletačka vlast iz Šibenika je poslala svoje velike vojne snage na *Gradinu*. Međutim Turci su 1571. godine osvojili *Rakitnicu*, te je većina stanovnika pobjegla u Vodice. Turci su s *Gradine* imali na dlanu čitavu okolicu od Murtera do Šibenika i ugrožavali su Vodice i druga obalna mjesta. (loc. cit.)

Narednih godina i tijekom Kandijskog rata (1645. - 1669.) kršćanska vojska je pokušavala preoteti *Rakitnicu*, ali su se Turci na tom mjestu zadržali do kraja Morejskog rata (1684. - 1699.) odnosno kad su protjerani s područja šibenske komune. (Grad vodice, op. cit.) Turci su oko 1646. godine napali Srimu i Vodice. Nakon mnogih i iscrpljujućih borbi stanovnici Srima su pobjegli na Otok Prvić, a turske snage su se utaborile u njihovom naselju. Tijekom noći stanovnici Prvić Šepurina su se brodovima vratili u Vodice, te su zajedno s Vodičanima kleknuli ispred svećenika fra Petra Mesalinića koji je u jednoj ruci držao raspelo, a u drugoj sablju. Šepurinjani i Vodičani su zavapili božju pomoć od Gospe: „Majko naša, kraljice Rvata, čuvaj selo o ovoga rata!“¹¹. Turci su u zoru napali Vodice s 4 000 konjanika pod vodstvom zloglasnog Ibrahim paše. Toga jutra trgovački brod Zadranina Daula Dota je doplovio do Vodice, te je pomogao izmučenim braniteljima tako što je otvorio paljbu iz svojih brodskih topova po položajima Turaka. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.)

Potpisivanjem Karlovačkog mira odnosno potpunim porazom turske vojske kod Beča nastupio je mir. Tada je turska sila oslabila, a ljudi su počeli obrađivati polja u zaleđu. S obzirom na upornost i uloženi trud stanovnici Vodica su postali poznati po svojim maslinama i višnjama koje su vozili na preradu u Zadar. (loc. cit.)

Kroz 15. i 16. stoljeće oko Vodica se nekoliko puta gradio visoki obrambeni zid s trima kulama koje su štatile stanovništvo i omogućavale kontrolu putnika koji su ulazili u grad. Zidine i kule su porušene, a kvalitetne kamene gromade su poslužile pri gradnji stambenih kuća. Kuće su bile građene tako što su se naslanjale jedna na drugu, a ulice su bile uske. (loc. cit.) „Nakon sloma mletačke vlasti 1797. godine

¹¹ *Majko naša, kraljice Rvata, čuvaj selo o ovoga rata!* – Majko naša, kraljice Hrvata, čuvaj selo od ovoga rata!.

Vodice su kao i ostali dio šibenskog područja došle na vlast Austrije, a u vremenu 1806.-1813. godine pod francusku upravu.“ (Furčić, I., op. cit., str. 346.)

Vodice su se razvile zahvaljujući bunarima s bočatom vodom, te su do kraja 19. stoljeća izvozile pitku vodu. Krajem 19. stoljeća uređuje se poštarsko-telegrafski ured, žandarmerijska stanica, financijski delegat, osniva Glazba i *Hrvatski sokol*, *Križarsko bratstvo*, otvara se čitaonica, osniva *Težačka zadruga* i lučko zastupništvo. (Grad Vodice, Vodice, op. cit.)

Odlaskom Turaka sagradilo se mnogo kuća u samom gradu i izvan gradskih zidina. Stanovništvo je naglo brojčano naraslo i crkva sv. Križa je postala premala da bi primila sve vjernike. Stoga je odlučeno da se izgradi nova župna crkva u samom središtu grada. Vodice su bile u sastavu Općine Tisno, a 1891. godine postale su samostalna općina. (loc. cit.)

U Vodicama za vrijeme Domovinskog rata, točnije 16. rujna 1991. godine začule su se prvi put sirene koje su stanovništvo upozorile na zračnu uzbunu. Četiri godine su trajala svakodnevna granatiranja, a na samom području Vodica palo je više od tisuću granata. Oslobođenjem šireg vodičkog područja u Oluji stvoreni su uvjeti za novi početak turističkog razvoja. (Ujević, 2009:34, 29. 5. 2018)

Općina Vodice 1997. godine postaje grad s mjesnim odborima Srima, Prvić Luka, Prvić Šepurina, Čista Velika, Čista Mala, Gaćezezi i Grabovci. (Grad Vodice, op. cit) Vodice su danas poznato turističko mjesto na srednjem dijelu Jadrana. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.) Turizam se počeo razvijati osnivanjem *Turističkog društva Vodica* koje je osnovano 1955. godine i gradnjom Jadranske magistrale (1962. godine). Gradili su se smještajni kapaciteti, podizala se higijenska svijest stanovnika i sagrađen je vodovod od rijeke Krke do Vodica. Važnu ulogu u razvoju turizma imalo je Hotelsko-trgovačko poduzeće *Vodičanka* koje je nakon osnivanja odmah započelo gradnju hotela Punta. Kasnije su sagrađeni hoteli Imperial i Olympia, ali i brojni privatni smještaji. (Ujević, B., op. cit., str. 32.-33.)

U proljeće 2008. godine pronađeni su ostaci vile rustike s dobro sačuvanom peći. Vila rustika je jedna od četiri takve građevine pronađene na području Hrvatske, a jedina je u Dalmaciji. (ibidem, str. 24.) Vodička polja obiluju vodom i plodnom zemljom. Stanovnici uzgajaju masline, vinovu lozu, višnje i smokve.

Danas su u nekim poljima su vidljivi ostaci stanova, sačuvani bunari i lokve na kojima se napajala stoka. Polja su ograđena suhozidima. Stare tradicionalne građevine su *bunje* koje su služile kao pastirski stanovi za siguran zaklon od lošeg vremena ili kao odlagalište za alat. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.) U Vodicama živi oko 12 500 stanovnika, a tijekom ljetne sezone grad broji oko 30 000 ljudi. (Vodice-Travel: Povijest, nije paginirano, 1. 6. 2018.)

5. MATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA VODICA

Kulturna baština Vodica ima bogata materijalna kulturna dobra koja su nastala ljudskim radom. Kulturna dobra potiču ljude na upoznavanje, razlikovanje, sučeljavanje i uvažavanje različitog značajnog bogatstva i vrijednosti. Materijalnoj kulturnoj baštini pripadaju predmeti materijalne kulture, složenije prostorne strukture kao što su arhitekture, gradovi, arheološki ostaci i kulturnog krajolika. Materijalna kulturna baština se dijeli na pokretnu i nepokretnu. Pokretna kulturna baština se sastoji od djela koja nisu vezana uz prostor i mjesto gdje su nastala nego su mobilna. (Kuščević, D., op. cit., str. 480.) Pokretnu kulturnu baštinu čini povijesno-umjetnička baština, odnosno djela kiparstva i slikarstva koja nisu dio građevine (kipovi, slike, stari novac, stare knjige, nakit, liturgijski i ostali predmeti primijenjene umjetnosti). (Marasović, T., op. cit., str. 10.)

Nepokretna kulturna baština je povezana sa zemljom, a oblikuje i definira prepoznatljivo obilježje o prostoru u kojem se nalazi. (Kuščević, D., op. cit., str. 480.) Nepokretnu kulturnu baštinu čine pojedinačne građevine i kompleksi građevina, kulturno-povijesne cjeline, spomenici i krajolici. Nepokretna kulturna dobra predstavljaju graditeljsku baštinu koja je dio čovjekova okoliša upravo zbog svog kulturno-povijesnog značenja. Graditeljska kulturna baština je pod utjecajima i pritiscima modernizacije i zbog svoje materijalne strukture je osjetljiva i sklona propadanju. Ugrožena su mnoga kulturno-povijesna dobra zbog ratnog razaranja, nebrige i neodržavanja, nedostatnih financijskih sredstva, neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, nepoštivanja zakonskih propisa i neprimjenjivanja sankcija, te zbog nedovoljne svijesti o vrijednosti baštine. (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Nepokretna kulturna baština, nije paginirano, 5. 6. 2018.)

5.1. Crkve

5.1.1. Crkva svetog Ilije

Stanovnici naselja *Pišća* su 1298. godine sagradili crkvu svetog Ilije. Crkva je 1493. godine posvećena svetom Iliji proroku. Ograđena je ovalnim zidom, te se na tom prostoru naziru ostaci grobova.

Jednom godišnje (30. srpnja) u crkvi se održava sveta Misa i proslava blagdana svetog Ilije. (Turistička zajednica grada Vodica: Kulturna baština, nije paginirano, 10. 6. 2018.)

Slika 1. Crkva svetog Ilije

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/kulturna-bastina/crkva-sv-ilija-proroka/1990>, Turistička zajednica grada Vodica, Crkva sv. Ilija proroka (10. 6. 2018.)

5.1.2 Crkva svetog Ivana Krstitelja

Naselje *Rakitnica* se spominje od 1311. godine. Danas se na tom području naziru ostaci nekadašnjih kuća i zidina izgrađenih od suhozida. Crkva svetog Ivana Krstitelja je sagrađena 1445. godine., a iste godine je utemeljena župa Rakitnica. (loc. cit.) „Dao ju je sagrađiti šibenski plemić Juraj Radoslavčić radi spasa duše i oprosta grijeha.“ (Ujević, B., op. cit., str. 23.) U crkvi se dva puta godišnje slave mise (na blagdane sv. Ivana Krstitelja). (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.)

Slika 2. Ostaci zidina

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/arheoloska-nalazista/rakitnica/1999>, Turistička zajednica grada Vodica, Rakitnica (11. 6. 2018.)

Slika 3. Crkva svetog Ivana Krstitelja

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/kulturna-bastina/crkva-sv-ivana-krstitelja/1989>, Turistička zajednica grada Vodica, Crkva sv. Ivana Krstitelja (11. 6. 2018.)

5.1.3. Crkva svetog Križa

Crkva svetog Križa je sagrađena 1402. godine. Posvećena je sv. Križu 1421. godine, a tada je bila i župna crkva. (loc. cit.) „Posvećena je svetom Križu jer je prema legendi more u vrijeme gradnje na obalu izbacilo križ.“ (Ujević, B., op. cit., str. 28.) U okruženju crkve je bilo groblje. Crkva je izgrađena u gotičkom stilu, te se u njoj nalazi stara romantičko-gotička škropionica na stupu. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.) Danas se bogoslužje u crkvi svetog Križa održava povremeno, a tijekom ljetnih mjeseci služi kao galerija modernih slika. (Apartmani Hrvatska: Povijest i znamenitosti Vodica, nije paginirano, 13. 6. 2018.)

Slika 4. Crkva svetog Križa

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/kulturna-bastina/crkvica-sv-kriza/1983>, Turistička zajednica grada Vodica, Crkvica sv. Križa (13. 6. 2018.)

5.1.4. Župna crkva svetog Križa

Crkva svetog Križa je postala premala za Vodice, osobito u vrijeme kad su stanovnici okolnih sela počeli doseljavati u Vodice bježeći pred Turcima. U centru Vodica 1518. godine je bila sagrađena crkva Velike Gospe, a Vodičani su crkvu nazvali „Gospe od sniga“ (Gospe od snijega). Ubrzo crkva Velike Gospe je postala također premala za stanovnike Vodica. (loc. cit.)

U Vodicama je danas župna crkva svetog Križa koja se nalazi na mjestu crkve Velike Gospe. Od 1746. do 1749. godine crkvu svetog Križa je gradio poznati majstor dalmatinskog baroka Ivan Skok. Skok je 1725. godine radio na kapeli glavnog oltara, koja je uklopljena u kasnije proširenje crkve. Od 1752. do 1772. godine zvonik uz crkvu je sagradio majstor Vicko Macanović iz Dubrovnika. Crkva je posvećena 1760. godine. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.) Crkva ima barokni portal na pročelju iznad kojeg se nalazi raskošna kamena rozeta s otvorenim listovima i koncentričnim malim stupovima, te ima pobočne zidove s ovalnim baroknim prozorima. (Ujević, B., op. cit., str. 29.)

Od stare crkve Velike Gospe je sačuvana kapela glavnog oltara, te je uklopljena u novu crkvu svetog Križa. Unutar crkve svetog Križa je barokni oltar svetog Križa, te dvije vrijedne pale na oltarima *Srca Isusova* i *Svete Obitelji* koje su nastale sredinom 19. stoljeća. Pale na oltarima je izradio talijanski majstor Eugenio Moretti Varese. (Apartmani Hrvatska, op. cit.)

Blagdan Našašća svetog Križa se u Vodicama slavi od davnina, a od kraja 19. stoljeća naziva se i *Sveta Jelina*. 3. svibnja se slavi Dan župe, a od 1994. godine na taj datum se slavi i Dan grada Vodica. Zaštitnica župe Našašća svetog Križa je sveta Jelena. Sveta Jelena je bila majka cara Konstantina, koji je Milanskim ediktom 313. godine dao slobodu svim vjerama u Rimskom Carstvu. Prema legendi Jelena je tijekom hodočašća u Jeruzalemu kopala na Kalvariji i 3. svibnja je pronašla Kristov križ. Njen sin je dao sagraditi veliku baziliku i u nju je postavio Kristov križ. (Cukrov, 2008:14-15)

Slika 5. Župna crkva svetog Križa

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/kulturna-bastina/zupna-crkva-sv-križa/1984>, Turistička zajednica grada Vodica, Župna crkva sv. Križa (14. 6. 2018.)

5.1.5. Crkva Gospe od Karmela

Na brdu Okitu (nadmorske visine 135 m) se nalazi crkva Gospe od Karmela. Tijekom 17. stoljeća je bila prvi put sagrađena na temeljima starije kapelice. Tijekom Drugog svjetskog rata (1942. godine) crkva je bila srušena, a 1967. godine na istom mjestu je bila sagrađena nova crkva. Međutim, tijekom Domovinskog rata (1991. godine) crkva je ponovno bila porušena. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.) 1995. godine je bio postavljen kamen temeljac za obnovu crkve, a Vodičke obitelji su sudjelovale u obnovi crkve. (Vodice-Travel, op. cit.)

Početak 20. stoljeća od podnožja do vrha brda je izgrađen *Put križa* s četrnaest kapelica. Svaka kapelica označava jednu postaju križnog puta. Sadašnji izgled crkve djelo je zadarskog arhitekta Nikole Bašića. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.) Za vrijeme proslave Uskrsa, Vodički žudiji prate Isusa na križnom putu. (Vodice-Travel, op. cit.)

Blagdan Gospe Karmelske se slavi 16. srpnja. (Cukrov, T., op. cit., str. 14.) 15. srpnja u župi Našašća svetog Križa uoči blagdana Gospe Karmelske odvija se procesija s Gospinom slikom od župne crkve svetog Križa do crkve Gospe od Karmela. Zatim se održava svečana misa *Uočnica*. Na sam blagdan Gospe od Karmela na brdu Okitu u crkvi Gospe od Karmela provodi se misno slavlje kroz šest svetih Misa. U podnožju

brda Okita tijekom večernjih sati odražava se *Karmelfest*, a to je tradicionalni festival kršćanske glazbe. (Infovodice: Procesija s Gospinom slikom kroz Vodice do svetišta na Okitu, nije paginirano, 15. 6. 2018.)

Slika 6. Crkva Gospe od Karmela

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dogadanja/gospa-od-karmela/2462>, Turistička zajednica grada Vodica, Gospe od Karmela (15. 6. 2018.)

5.2. Arheološka nalazišta

5.2.1. *Velika Mrdakovica - Arauzona*

U arheološkim istraživanjima na brdu *Velike Mrdakovice* je otkriveno 300 metara liburnske i rimske arhitekture iz 4. stoljeća prije Krista. (Grad Vodice, op. cit.) Bogati nalazi staklenih posuda nam govore da se radi o značajnom naselju koji se poistovjećuje s *Arauzonom* o kojoj piše Plinije u svojim putopisima. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.) Kroz naselje je prolazila važna rimska cesta koja je povezivala Zadar i Solin. (Apartmani Hrvatska, op. cit.) Pronađeno je 17 prostorija i jugoistočni bedem koji je na pojedinim mjestima visok do 1.90 metara visine. U blizini naselja je otkrivena nekropola koja se istražuje nekoliko uzastopnih godina. Istraženi materijal ukazuje na trgovinu tadašnjeg stanovnika *Velike Mrdakovice* s područjima Baltika, južne Francuske, cijelog Apeninskog poluotoka i Levanta. *Velika Mrdakovica* je perspektivni arheološki lokalitet Mediterana zbog pronađenih keramičkih, metalnih, koštanih i staklenih materijala i zbog staklenog pužolikog ritona koji je jedan od 18

pronađenih u svijetu. U podnožju *Velike Mrdakovice* se nalazi ograđenica, prirodna kaptaža iz 1. stoljeća koja se koristila za sakupljanje kišnice i tako se opskrbljivalo stanovništvo vodom. (Grad Vodice, op. cit.) Ministarstvo kulture je *Veliku Mrdakovicu* s ostacima naselja, nekropole i rimske cisterne upisalo u Registar nepokretnih kulturnih dobara, te je *Velika Mrdakovica* dobila status zaštićenog kulturnog dobra. (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Stanje kulturnih dobara na opožarenom području, nije paginirano, 17. 6. 2018.)

Slika 7. Velika Mrdakovica – Arauzona

Izvor: <http://www.grad-vodice.hr/grad-vodice/povijest-vodica>, Grad Vodice, Povijest Vodica (17. 6. 2018.)

Slika 8. Stakleni pužoliki riton

Izvor: <http://www.grad-vodice.hr/grad-vodice/povijest-vodica>, Grad Vodice, Povijest Vodica (17. 6. 2018.)

5.2.2. Ograđenica

U podnožju brda *Velike Mrdakovice* na kojemu je postojalo rimsko naselje *Arauzona* nalazi se očuvana rimska prirodna kaptaža. Vodičani je nazivaju „Ograđenica“. Stanovnici *Arauzone* su je prekrili svodovima radi zaštite od isparavanja, skupljanja lišća i ostalog otpada, a samo kroz nekoliko otvora može pritjecati voda. Prirodna kaptaža je još uvijek u funkciji, a stanovnici iz nje koriste vodu za navodnjavanje obližnjih maslinika ili za napajanje stoke. (Ujević, B., op. cit., str. 25.)

Slika 9. Ograđenica

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/arheoloska-nalazista/ogradenica/1998>,

Turistička zajednica grada Vodica, Ograđenica (18. 6. 2018.)

5.2.3. Opekarska peć

U proljeće 2008. godine djelatnici Muzeja grada Šibenik su u podnožju starog rakitničkog grada pronašli ostatke rimske opekarske peći koja je služila za proizvodnju dijelova krovne konstrukcije. Opekarska peć je prvo takvo arheološko nalazište u Dalmaciji. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.)

Slika 10. Opekarska peć

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/arheoloska-nalazista/opekarska-pec/2000>, Turistička zajednica grada Vodica, Opekarska peć (18. 6. 2018.)

5.3. Spomenici

5.3.1. Spomenik Anti Juričevu Martinčevu

U Vodicama se nalazi spomenik junaku Domovinskog rata Anti Juričevu Martinčevu, zvanom Boban. Spomenik je podignula njegova obitelj, a nalazi se na ulazu u Vodice odnosno na istom mjestu gdje je junak Ante sa svojim suborcima zaustavio prodor tenkova JNA u Vodice (1991. godine). (Infovodice: Članovi UHBDDR-a Vodice očistili i uredili okoliš oko spomenika Anti Juričev Martinčev, nije paginirano, 19. 6. 2018.)

Pred ulazom u Vodice se formirala kolona tenkova, a Ante je sam izašao pred kolonu te je visoko podigao prste obje ruke u slovo „V“ za pobjedu i tako je zaprijetio neprijatelju. Ante je tim činom otjerao JNA iako je s njime bilo nekoliko branitelja koji su bili naoružani lovačkim puškama. (Vodice-Travel, op. cit.)

Slika 11. Spomenik Anti Juričevu Martinčevu

Izvor: <http://www.infovodice.com/vijesti/6902-clanovi-uhbDDR-a-vodice-ocistili-i-uredili-okolis-oko-spomenika-anti-juricev-martincev-bobanu-a-grad-vodice-u-cijelosti-je-financirao-rekonstrukciju.html>, Infovodice, Članovi UHBDDR-a Vodice očistili i uredili okoliš oko spomenika Anti Juričev Martinčev (19. 6. 2018.)

5.3.2. Spomenik palim borcima NOB-a

U razdoblju od 1945. do 1990. godine u Hrvatskoj je izgrađeno šest tisuća spomenika palim borcima i ostalim važnim osobama koje su povezane s Narodno oslobodilačkim pokretom Jugoslavije i Hrvatske. U centru Vodica se nalazi spomenik palim borcima NOB-a. Obljetnica oslobođenja Vodica od fašističkih okupatora slavi se 1. studenoga, te se na spomenik polažu vijenci u čast poginulim borcima. (Triprabbits: Spomenik palim borcima, nije paginirano, 21. 6. 2018.)

Spomenik palim borcima NOB-a je djelo kipara Marijana Burgera iz 1971. godine. Visok je trinaest metara, a površina je ritmizirana uskim lezenama koje se visinom cijelog spomenika izdižu prema rascvjetaloj čašici na vrhu spomenika. Rascvjetala čašica je središnji element spomenika, a cvjetasta struktura predstavlja simbolički plod zajedništva. (Horvatinčić, 2017:174, 22. 6. 2018.)

Slika 12. Spomenik palim borcima NOB-a

Izvor: <https://mapcarta.com/18720656>, Mapcarta, Vodice (22. 6. 2018.)

5.3.3. Spomenik žrtvama jugoslavenskog komunizma

U Vodicama je 2015. godine na Europski dan sjećanja na žrtve totalitarnih i autoritarnih režima otkriven Spomenik žrtvama jugoslavenskog komunizma. Spomenik je podigao Grad Vodice i udruga Hrvatskih domobrana, a nalazi se u perivoju uz obalnu šetnicu. Projektant spomenika je kipar Kažimir Hraste koji je osmislio polukružni oblik spomenika. Spomenik ima otvore iz kojih odzvanja žubor vode, a unutar spomenika se nalaze reflektori koji stvaraju svjetlo koje izlazi iz otvora. Uz polukuglu je postavljen obelisk. (Hrvatski informativni portal: Otkriven spomenik žrtvama jugoslavenskog komunizma, nije paginirano, 24. 6. 2018.)

Slika 13. Spomenik žrtvama jugoslavenskog komunizma

Izvor: <http://tris.com.hr/2015/08/vodice-dizu-spomenik-zrtvama-komunizma/>, Tris neovisni novinarski portal, Vodice dižu spomenik žrtvama komunizma (24. 6. 2018.)

5.3.4. Kamen ploča

Ana Kušeta, izvršna direktorica „Slobodne Dalmacije“ je 16. rujna 2010. godine otkrila kamenu ploču s uklesanim natpisom „Na vodičkoj rivi se najlipše živi!“. Vodice su se natjecale za izbor naj-rive „Slobodne Dalmacije“ s još trideset dalmatinskih riva, a natjecatelji su trebali zadovoljiti zahtjevne kriterije. Neki od kriterija su bili funkcionalnost i autohtonost rive, te ponuđen sadržaj stanovnicima na rivi. (Slobodna Dalmacija: Kamena ploča ‘Slobodne’ u spomen na vodičku naj-rivu, nije paginirano, 26. 6. 2018.) Povjerenstvo Slobodne Dalmacije je ocijenilo trideset prijavljenih dalmatinskih riva, te su donijeli odluku da je vodička riva pobjednik natjecanja. Po svim kriterijima vodička riva je bila najbogatija ugostiteljskom, turističkom, kulturnom i zabavnom ponudom. (Infvodice: Otkriven kamen za Najrivu, nije paginirano, 26. 6. 2018.)

Slika 14. Kamen ploča „Na vodičkoj rivi se najlipše živi!“

Izvor: <https://slobodnadalmacija.hr/dalmacija/sibenik/clanak/id/111531/kamena-ploca-slobodne-u-spomen-na-vodicku-naj-rivu#&qid=null&pid=5>, Slobodna Dalmacija, Kamena ploča ‘Slobodne’ u spomen na vodičku naj-rivu (26. 6. 2018.)

5.4. Čorićev turanj

Čorićev turanj je sagrađen 1533. godine kad je šibenski plemić Jeronim de Saracenis dogovorio gradnju s klesarom Ivanom iz Hvara. Vodice od napada Osmanlije (početak Kandijskog rata 1646. godine) je branila samostalna kula odnosno Čorićev turanj. (Glavaš, 2017:812, 26. 6. 2018)

Imućna šibenska obitelj Fondra je 1646. godine *Čorićev turanj* preuredila u trokatnu kulu od bijelog tesanog kamena kao svoj ljetnikovac. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.) Na kuli je gotički plemićki grb s kacigom i perjanicom, guskom i slovima H. S. (inicijali plemića Jeronim (Hieronymus) de Saracenis. Sličan grb se nalazi na nadvratniku ulaznih vrata. Na drugom katu kule se nalazi primjerak umivaonika i kamina. Uz turanj i njegov dvorišni zid stoji staro opločenje „na nož“. (Glavaš, I., op. cit., str. 82.-83.)

Slika 15. Čorićev turanj

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/kulturna-bastina/coricev-turanj/1985>, Turistička zajednica grada Vodica, Čorićev turanj (27. 6. 2018.)

Slika 16. Plemićki grb s kacigom i perjanicom, guskom i inicijalima H. S.

Izvor: <https://www.sibenik.in/zaboravljeni-sibenik/coricev-toranj-u-vodicama-biser-koji-ceka-obnovu/55225.html>, ŠibenikIN, Čorićev toranj u Vodicama (27. 6. 2018.)

5.5. Bunje

Bunje su stare nastambe, koje su građene tehnikom suhozida. Mogu biti kružnog, pravokutnog ili nepravilnog oblika. Postoji sklop dviju velikih i dviju malih *bunja*. Velike *bunje* su imale dvije prostorije, jednu s ognjištem, dok je druga prostorija bila za noćenje. Dvije manje *bunje* su služile za držanje stoke. (Turistička zajednica grada Vodica, op. cit.)

Slika 17. Bunja

Izvor: <http://www.infovodice.com/obavijesti/5809-gradska-knjiznica-vodica-poziva-vas-na-otvorenje-izlozbe-fotografija-bunja-vodickog-kraja-autora-boska-frzopa.html>,
Infovodice, Otvorenje izložbe fotografija bunja vodičkog kraja (27. 6. 2018.)

5.6. Gornji i Donji bunar

Grad Vodice se razvio u blizini izvora žive vode. Danas se na trgu, ispod župne crkve svetog Križa nalaze dva bunara (*Gornji i Donji bunar*). *Gornji bunar* se nalazi bliže župnoj crkvi. U prošlosti iz gornjeg bunara se uzimala pitka voda. *Donji bunar* se koristio za pranje odjeće. Također kod bunara su se odvijala sva društvena zbivanja, rađale su se prve ljubavi i pjevale narodne pjesme. U današnje vrijeme za Svjetski dan voda 22. ožujka, kulturna udruga „Vodiške perlice“ pokraj bunara prikazuje igrokaz kojim ukazuju na važnost vode i bunara. Dok u ljetnim mjesecima na donjem bunaru prikazuju kako se u prošlosti prala odjeća. (loc. cit.)

Slika 18. Gornji bunar

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/kulturna-bastina/bunari/1986>,
Turistička zajednica grada Vodica, Bunari (28. 6. 2018.)

Slika 19. Donji bunar

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/kulturna-bastina/bunari/1986>, Turistička
zajednica grada Vodica, Bunari (28. 6. 2018.)

5.7. Akvarij i muzej pomorske tradicije

U Vodicama je 2006. godine otvoren prvi *Akvarij i muzej pomorske tradicije* u Šibensko-kninskoj županiji. Sadržaj je baziran na ribarskom alatu, brodskim maketama (Gajeta Falkuša, Sv. Jeronim) i predmetima koji su pronađeni na pomorskim arheološkim nalazištima tijekom 3. stoljeća prije Krista do Srednjeg vijeka. Posjetitelji mogu vidjeti 16 akvarija s florom i faunom Srednjeg Jadrana. (Adriagate Vodice: Vodice info za turiste, nije paginirano, 29. 6. 2018.)

Slika 20. Akvarij

Izvor: http://www.vodice.hr/assets/files/Promo%20materijali/vodice_info-hr.pdf,
Vodice info, Akvarij i muzej pomorske tradicije (29. 6. 2018.)

Slika 21. Muzej

Izvor: <http://www.infovodice.com/aktualno/3602-hoce-li-vodice-sljedece-godine-ostati-bez-akvarija-i-muzeja-pomorske-tradicije.html>, Infovodice, Hoće li Vodice sljedeće godine ostati bez Akvarija i muzeja pomorske tradicije (29. 6. 2018.)

6. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA VODICA

„Usmena i nematerijalna kulturna baština međunarodno je prepoznata kao bitna i vitalna odrednica očuvanja kulturnog identiteta.“ Očuvanje nematerijalne kulturne baštine razvija kulturnu raznolikost, kreativnost i ima značajnu ulogu u promicanju tolerancije. Mnogi izričaji nematerijalne kulturne baštine su u opasnosti od izumiranja, te su ugroženi standardizacijom, oružanim sukobima, industrijalizacijom, migracijama i uništenjem okoliša. (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, op. cit.)

Nematerijalna kulturna baština predstavlja običaje, vjerovanja, znanja, vještine i pojave duhovnog stvaralaštva koja se prenose predajom. Manifestira se kroz jezik, dijalekte, govore te kroz usmenu predaju. Obuhvaća folklorno stvaralaštvo (područje glazbe, plesa, igara, obreda i običaja), tradicijska umijeća, znanja i vještine vezane uz prirodu i svemir, te kulturološke prostore (mjesto gdje su se pričale priče, održavali sajmovi, svetkovine ili godišnje procesije). (loc. cit.)

Također obuhvaća ruralni i prirodni okoliš, te bioraznolikost. (loc. cit.) Nematerijalna kulturna dobra se mogu očuvati pomoću izrađenih zapisa o njima, te stalnim poticanjem njihova prenošenja i njegovanja u izvornim i drugim sredinama. (loc. cit.)

6.1. Sveta Lucija

U Vodicama je običaj za svetu Luciju prije spavanja objesiti čarapu na vrata, prozor ili ormar. Za vrijeme noći, dok djeca spavaju brižne majke u čarape stavljaju darove za njihovu djecu. S obzirom da su stanovnici Vodica prije bili siromašni majke bi djeci u čarape stavljale smokve, bademe, orahe i jabuke. Djeca su bila zadovoljna i sretna s bilo kojim darom u čarapi. Zločesta i neposlušna djeca bi umjesto darova u čarapi pronašla šibu. Njihova braća i sestre bi im dali nešto od svojega dara, kako bi se i oni veselili svetoj Luciji. (Furčić, I., op. cit., str. 402.)

6.2. Božićno vrijeme

Nekoliko dana prije Božića običaj je bio kupiti bakalar, tamjan, božićnu svijeću, jabuke, brašno i druge namirnice za kuhanje. Svakome se kupio jedan komad odjeće

(košulja, kapa, marama ili pregača) jer za Božić svatko je trebao nešto novo obući. Na Badnji dan žene su u ranu zoru pekale kruh i uređivale kuću. Muškarci su se brinuli o životinjama i pripremali su drva za kuhanje. Glavni u obitelji bi se pobrinuo da pronađe dobro drvo (badnjak), te da napravi božićnu svijeću. Božićna svijeća se radila od bora i bršljana. (loc. cit.)

Predvečer se najčešće kuhao bakalar za večeru. Prije večere bi se upalila božićna svijeća i tamjanom blagosloвила kuća i štala. Glavni u obitelji bi upalio badnjak u kaminu, čestitao svojim ukućanima Badnji dan, te bi se pomolilo. U prošlosti je bio običaj da se na brdu Okitu u crkvi Gospe od Karmela održava misa polnoćka. A ljudi su se najviše okupljali kako bi vidjeli stablo klen koje točno u ponoć procvjeta. Na božićno jutro je bio običaj da stanovnici mjesta uz instrumente otprate svećenika do crkve i da otiđu na jutarnju misu. Glavni u obitelji bi žaračem tukao po badnjaku u kaminu, a kad bi iskre iskakale govorio bi: „Ovoliko žita, ovoliko vina, uja, novac.“. Nakon ručka stanovnici bi se okupili na Poljani, te bi plesali kolo. (ibidem, str. 403.)

Božić je bio najveći crkveni blagdan u godini, a Nova godina se smatrala Narodnim blagdanom. Za Novu godinu običaj je bio da djeca dobiju jabuku i prilikom čestitanja dobili bi nekoliko kovanica koje bi se utisnule u jabuku. (loc. cit.)

Slika 22. Kovanice utisnute u jabuku

Izvor: <https://www.zadarskilist.hr/clanci/02012018/kovanice-utisnute-u-jabuke-za-potrebitu-obitelj>, Zadarski list, Kovanice utisnute u jabuke (3. 7. 2018.)

6.3. Maškare

Vodičani *Maškare* nazivaju *Pokladima*. Za vrijeme maškara tradicionalno jelo je kiselo zelje i slanina. Na *Pokladni utorak* svi stanovnici se u povorci okupe na Poljani, te pjevaju uz pratnju Vodičke glazbe. Zatim se pročita optužnica *Pokladu Jovanu* kojeg se osudi na smrt paljenjem. Potom se pročita oporuka, a to je vrhunac u kojem se ljudi često mnogo smiju. U optužnici i oporuci se navodi sve što ne valja u državi i gradu Vodicama s namjerom da se popravi ono što ne valja. Običaj je da se nakon pročitane oporuke pjeva i pleše kolo do kasno u noć. (ibidem, str. 395.)

U prošlosti je bio običaj da se *Poklada Jovana* odvede u zatvor. Predvečer na *Čistu srijedu* bi se okupili stanovnici, te bi se zapalio *Poklad Jovan* i završile bi maškare. U današnje vrijeme je običaj da se *Poklad Jovan* zapali na *Pokladni utorak*, skinu se maske, te na *Čistu srijedu* započinje Korizma. (loc. cit.)

Optužnica i oporuka se pišu u stihovima. Jedan dio stihova se preuzima od prijašnjih godina, a dio stihova se piše svake godine. Primjer jedne oporuke:

*Vodičani moji, kako ste vi tili¹²,
Prošle su' nedije Jovana osudili.
Osuda je pala, glava će mu iti¹³,
Imovinu svoju mora podiliti¹⁴.
Videći se, tužan, u zadnjemu času
Poslidnje¹⁵ sve žeje¹⁶ on pri suca sasu¹⁷.
Baštinu bogatu mnogima podili.
Sve bogatstvo svoje i imetak cili.
Vodičani moji, blitvari od oka,
Svidok¹⁸ nek van¹⁹ bude lipotica Koka.*

¹² *Tili* – htjeli.

¹³ *Iti* – otići.

¹⁴ *Podiliti* – podijeliti.

¹⁵ *Poslidnje* – posljednje.

¹⁶ *Žeje* – želje.

¹⁷ *Sasu* – reče.

¹⁸ *Svidok* – svjedok.

¹⁹ *Van* – Vam.

*A pošto²⁰ je umra bidan²¹ Lovre stari,
Potpisati dajte našoj kumi Mari.
Svidoci su vode, oporuka vrid²²,
Pa neka se dili redon kako slid²³.
Općini ću svojoj ostavit u dio
Neplaćeni' globa jedan vagun cio²⁴.
Knjigovodstvo mudro, zapisnike prazne,
Postole na stolu i stvarčice razne.
A ako in možda činovnikov triba²⁵,
Moji će pokladi dojt in ka²⁶ s neba.
Nogometnom klubu kilogram parola,
Kad o toga danas živiti se mora.*

*Kombinatu našem grbuna²⁷ dvi vriće²⁸,
Pa nek in u poslu bude više sriće.
Poslovođl Stipi gundanja do voje²⁹,
A braco mu Viren nek prdekne boje³⁰.
Vodiškoj ću glazbi, neka se ne žali,
Ostaviti jedan zgodan bruškin mali.
Nek pročisti njime te kanale svoje,
Mučile su one dosta uši moje.*

*Do Turist biroa mi smo eto stigli,
Polipšati³¹ selo na noge se digli.
Misto³² sela, velu³³, polipšati Blata*

²⁰ *Pošto* – jer.

²¹ *Bidan* – bijedan.

²² *Vridi* – vrijedi.

²³ *Slidi* – slijedi.

²⁴ *Vagun cio* – cijeli vagon.

²⁵ *Triba* – treba.

²⁶ *Dojt in ka* – doći im kao.

²⁷ *Grbun* – ugljen.

²⁸ *Vriće* – vreće.

²⁹ *Voje* – volje.

³⁰ *Boje* – bolje.

³¹ *Polipšati* – uljepšati.

*I turizmu slavnom otvoriti vrata.
Polipšati Blata, napraviti rivu
Da turisti boje svoje kosti griju.
Za doiduće lito³⁴, jer labava nema,
Akciju veliku Uprava priprema.
Sa Srećkom na čelu, a metlon u ruci
Podvrči³⁵ će oni velikoj se mucu.
Mesti će kanale i gnoj odmetati,
Pod repove konja mriže³⁶ podmetati.*

*Sve lašune moje šta san ja imao
Calu Markočevu odavna san dao.
A našem Marku tombuč³⁷ pisme više
Kad kod dila kakvog triba da je tiše.
Mom dragomu Laži da nan³⁸ laže slađe.
Neka važ katrama u grlu izađe.
A Žderonji momu dobar ručak dati,
Jer me u povorci skupa s vama prati.
I ka se naždere nek čunjku³⁹ obriše,
Prst u prkno stavi i nek pomiriše.*

*Trbonji debelom kaiš⁴⁰ od pancira,
Kada se naždere da ne esplodira.
Ajme judi⁴¹ moji, grijota⁴² bi bila
Da se ne spomene stara Kurbarina.
Ostavi' ću njemu rnodante⁴³ na slaru⁴⁴*

³² *Misto* – umjesto.

³³ *Velu* –kažu.

³⁴ *Doiduće lito* – sljedeće ljeto.

³⁵ *Podvrči* – podvrgnuti.

³⁶ *Mriže* – mreže.

³⁷ *Tombuč* – posuda.

³⁸ *Nan* – nam.

³⁹ *Čunjka* – usta.

⁴⁰ *Kaiš* – remen.

⁴¹ *Judi* – ljudi.

⁴² *Grijota* – šteta.

*I to šta mirišu baš po bakalaru
Da se sića⁴⁵ lita i ženskoga svita⁴⁶.*

*Anti Markočevu jednu super pastu,
Neka mu na čelu kosice izrastu.
Prijateju momu, rnomu starom vuku
Znate ga šta ima nosinu na kuku.
Neka ga pokrije kapuçon⁴⁷ o damjane
Pa mu više neće nalaziti mane.
Prij⁴⁸ momu Dragi moje stare gače,
Kada me zapale da za menon plače.
A vi lipe moje šesne narikače,
Za menon se vaik⁴⁹ do sažganja plače
I vozu me po selu u sri starog kara,
Pa van ja ostavjan⁵⁰ o tovara.*

*A, sitih se, evo, svi se istresite,
Pa i svoje grije⁵¹ na me prinesite,
Jer s tim i bez toga jednako će biti,
Svaka će se čorba po meni proliti⁵².
Opraštan se sviman⁵³, slobodno kunite
A za pokoj meni glasno prdeknite.
Nek se sviton čuje to šuškanje slasno
I nek sviton vlada prdecanje jasno.
S ovime vas jadan vaš Jovan ostavi,*

Odnili⁵⁴ vas vrazi pod rep sitoju kravi. (ibidem, str. 396.-397.)

⁴³ *Mudante* – gačice.

⁴⁴ *Slar* – balkon.

⁴⁵ *Sića* – sjeća.

⁴⁶ *Svita* – svijeta.

⁴⁷ *Kapuć* – poklopac.

⁴⁸ *Priji* – prijatelju.

⁴⁹ *Vaik* – uvijek.

⁵⁰ *Ostavjan* – ostavljam.

⁵¹ *Grije* – grijehe.

⁵² *Proliti* – prolijevati.

⁵³ *Sviman* – svima.

Slika 23. Poklad Jovan

Izvor: <http://www.infovodice.com/zivot/9701-završile-poklade-jovan-sinkopa-skoncao-na-lomaci-kao-i-njegovi-prethodnici.html>, Infovodice, Završile poklade (5. 7. 2018.)

6.4. Uskrsno vrijeme

Običaj je da za Cvjetnicu svaka obitelj pripremi grančice masline koje se blagoslove u crkvi. Grančice masline trebaju biti što ljepše, zelenije i s mnogo lišća. U prošlosti je bio običaj da se momci i djevojke nakon mise međusobno daruju s listovima maslinove grančice. Svaka obitelj u kući treba imati blagoslovljenu maslinovu grančicu, blagoslovljenu vodu i cvijeće svetog Ante. Ostale blagoslovljene maslinove grančice se trebaju iskidati na manje komade i odnijeti u polje kako bi poljoprivreda bila bolja i plodnija. (ibidem, str. 398.)

Veliki tjedan je bio značajan zbog *Barabana* i noćne procesije na *Veliki petak*. Običaj je bio da se *Baraban* održavao na kraju večernje mise na *Veliku srijedu*, *Veliki četvrtak* i *Veliki petak*. Ljudi su na večernju misu dolazili s blagoslovljenim maslinovim grančicama. Za vrijeme *Barabana* ljudi su trebali tri puta grančicom udariti po klupi uz recitiranje: „Barabane ajde van, a Isuse dođi k nam. Barabana prognimo, a Isusa zovimo.“. Na *Veliku subotu* je bio običaj da žene nose dvije litre vode na blagoslov, a članovi obitelji su se trebali umiti tom vodom. (loc. cit.)

⁵⁴ *Odnili* – odveli.

Za Uskrs je bio običaj da svako dijete dobije *karitulu*⁵⁵ s jednim jajem. Ali *karitule* su se pravile i za djevojke i momke. *Karitule* za djevojke su bile u obliku bebe, kao znak sreće pri rađanju djece. Od slastica su se radile i uskrsne pogače, koje su žene nosile na blagoslov. Pojedinci su na blagoslov nosili jaja, sir i vino. S obzirom da su u prošlosti stanovnici Vodica bili siromašni, meso su jeli samo za blagdane. Nakon *Uskršnjeg ručka* svi bi se okupili na *Poljani*, te su pjevali i plesali kolo. (ibidem, str. 399.)

Slika 24. Vodička karitula

Izvor: <http://www.infovodice.com/zivot/9953-radionica-izrade-originalne-vodiske-karitule-i-zudijske-kape-preko-200-vrticke-i-skolske-djece-ucilo-o-vrijednim-vodickim-obicajima.html>, Infovodice, Radionica izrade originalne „Vodiške karitule“ (7. 7. 2018.)

6.5. Vodički žudiji

„U kršćanski život Vodičana duboko je usađena tradicija uprizorenja Isusove muke i čuvanja Isusova groba.“ (Klisović, 2009:33. 8. 7. 2018.) Ovaj običaj traje od kraja 19. stoljeća, a potječe iz Italije. Prvi su ga vidjeli i u Vodice donijeli stanovnici Otoka Prvića. U početku žudije su bili lovci s puškama, a od 1912. godine žudiji nose rimske uniforme. Prvih šest uniforma se šivalo u bečkom kazalištu. (Jadranski web portal: Josip Mateša Jole: „Žudije su zaštitni znak Dalmacije“, nije paginirano, 10. 7. 2018.)

⁵⁵ *Karitula* – male pogače; tradicionalno vodičko jelo.

Žudiji nose kacige, košulju s oklopom, suknje, kožne sandale (rimljanke) koje sežu do koljena, a kao oružje imaju koplja. (Klisović, J., op. cit., str. 34.)

Sveti Longin je zaštitnik vojnika (Vodičkih žudija) i slabovidnih osoba, a slavi se 15. ožujka. Sveti Longin je rimski mučenik koji je kopljem probio Isusov bok dok je bio prikovan na križu. Prema legendi kapi Kristove krvi su poprskale Longinove bolesne oči i on je ozdravio. (Narod: Tko je sveti Longin, nije paginirano, 10. 7. 2018.)

Vodički žudiji sudjeluju u uskrsnom bogoslužju od *Velikog četvrtka* do *Velike subote*. Dvanaest momaka su obučeni u rimske vojnike s buzdovanom i sulicom, te čuvaju Isusov grob sve do uskrsnuća. Njihova služba započinje na *Veliki četvrtak* pri kraju mise Večere Gospodnje. Na *Veliki petak* sudjeluju u procesiji kroz mjesto prateći Isusa koji nosi teški križ. Njihova služba završava na *Veliku subotu*, tako što dvanaestorica žudija na misi padnu i bježe, a dvoje anđela sjednu pokraj Isusovog groba. (Ujević, B., op. cit., str. 33.)

Na *Veliki Četvrtak* izlaze pred oltar i stražare do Uskrsa. Na *Veliki petak* sudjeluju u procesiji koja predstavlja Križni put. Procesija obuhvaća uloge Isusa Krista koji nosi križ, Pilata koji ga osuđuje, Jeruzalemske žene koje plaču, Veronika koja Isusu Kristu daje rubac, Šimun Cirenac koji mu pomaže nositi križ i Juda koji ga izdaje uzvikom „Izda san krv pravednu, vraćan van vaš novac“. Nakon procesije Vodički žudiji nastavljaju čuvati Kristov grob tijekom cijele noć sve do večernje mise na *Veliku subotu* kada žudiji padaju nakon svećenikovog pjevanja: „Slava Bogu na visini!“. Na *Veliku subotu* ujutro djeca vrtičke dobi se oblače u žudije i čuvaju Isusov grob. (Jadranski web portal, op. cit.)

Vodički žudiji sudjeluju i u procesiji za Tijelovo i Dan grada Vodica. Od 2001. godine organizira se Vodički festival žudija po cijeloj Hrvatskoj, a svake šeste godine festival se održava u Vodicama. (Klisović, J., op. cit., str. 35.)

Slika 25. Vodički žudiji

Izvor: <http://sibenskiportal.rtl.hr/2014/04/17/foto-vodicke-zudije-u-cast-vjere-i-na-ponos-svom-mistu/>, Šibenski portal, Vodičke žudije (10. 7. 2018.)

6.6. Svadbeni običaji

U prošlosti su bili dogovoreni brakovi. Postojalo je pravilo da bogati momci ožene bogate djevojke, a siromašni momci siromašne djevojke. Ako je momak bio hrabar sam je prišao curi, te bi je upitao za vezu. A ukoliko nije tada bi preko prijatelja došao do djevojke ili bi djevojci napisao pjesmu. Djevojka je smjela nakon tjedan dana odgovoriti momku na postavljeno pitanje. Za to vrijeme se savjetovala s prijateljicama i roditeljima kako bi saznala da li momak voli raditi, kakvi su mu roditelji i da li je prevario neku djevojku. Kad bi djevojka pristala na vezu prvo bi to bila tajna veza, a zatim javna (ako su roditelji podržavali vezu). (Furčić, I., op. cit., str. 391.)

Bio je običaj da subotom momak zaprosi djevojku. Momak je trebao sa svojim roditeljima doći u kuću kod djevojke, a roditelji od djevojke su ih trebali ponuditi s rakijom i smokvama. Djevojci bi se najčešće kupile zlatne naušnice, prsten ili ogrlica. U crkvi je bio običaj da se tri nedjelje za redom najavljuje obred vjenčanja i vjenčanje se održavalo ponedjeljkom. U današnje vrijeme u crkvi se samo jednu nedjelju najavljuje obred vjenčanja, a vjenčanje se održava subotom. Prije je bio običaj da momak i djevojka imaju dan prije vjenčanja momačku i djevojačku, a sada se momačka i djevojačka održavaju tjedan dana prije vjenčanja. (ibidem, str. 392.)

Na dan vjenčanja običaj je bio da mladoženja i njegovi svatovi dođu kod mladenke. Barjaktar je nosio barjak s jabukom i maramom. Mladenka ne bi odmah izašla iz kuće nego su ju trebali pronaći. Tako da su žene kroz vrata pokazivale ruke, a mladoženja je trebao pogoditi koja ruka je od njegove buduće supruge. Svatovska povorka bi krenula do crkve uz pjesmu:

*Izajdi⁵⁶ mi, majko, na prozore,
Pa mi vidi kićene svatove,
Pa mi vidi kitu o svatova,
To je dika i moja i tvoja. (loc. cit.)*

Žene u povorci su nosile na glavi košarice sa svadbenim poklonima (čarape, marama, ručnici), a stariji ljudi su nosili torbe s pogačom, sirom, pršutom i vinom. Nakon obreda vjenčanja se pjevalo i plesalo kolo, a zatim je bila svečana večera. Na večeri je bio običaj da se kovanice utisnu u jabuku. Jabuka se kotrljala s jednog stola na drugi uz pjesmu:

*Tarala se tarala, jabuka rumena.
Priko⁵⁷ našeg stola gosposkoga. (ibidem, str. 393.)*

Na kraju vjenčanja običaj je bio da kum otprati mladence s tanjurom na kojem je bio pršut, sir, kruh i vino. Mladenci su nakon osam dana trebali ići kod mladenkinih roditelja, a to se nazivalo *osmina*. (loc. cit.)

6.7. Igre

U prošlosti su se djeca najviše voljela igrati *Skrivača i Lovice*. Momci su se igrali na *Boće, Plojke i Bacanje kamena s ramena*. Umjesto boća koristili su okruglo kamenje jer su prave boće bile skupe. Igra na *Plojke* je vrlo slična kuglanju. Igrači se podijele u dvije grupe, a na zemlju se postave pločice (čunjevi). Pomoću kamena (kugle) se gađaju pločice. Stariji ljudi su uvijek igrali kartaške igre (*Briškula, Trešeta*), a onaj tko bi izgubio, trebao je pobjedniku donijeti litru vina. (ibidem, str. 405.)

⁵⁶ *Izajdi* – izađi.

⁵⁷ *Priko* – preko.

6.8. Instrumenti

Od narodnih instrumenata najviše su se svirale *gusle*, *tamburini*, *frule*, *diple*, *zviždaljke* i *čegrtaljke*. Ljudi su sami izrađivali instrumente. Tamburin se svirao na vjenčanju, te za Božić i Novu godinu. Zviždaljke su se izrađivale od kore stabla jasena i smokve, a svirale su se u polju. Čegrtaljke su se svirale samo za vrijeme *Velikog tjedna*, odnosno od *Velikog petka* do *Velike subote*. (loc. cit.)

6.9. Vodička kola

Vodičko kolo se plesalo za vrijeme blagdana, a najčešće za vrijeme Božića, maškara i Uskrsa. Poznata vodička kola su *Vodičko kolo*, *Igra kolo na dvadeset i dva*, te *Kozara*. *Vodičko kolo* se pleše tako da se u početku prvo hoda u krug, a kad svi uhvate korak pleše se brže i veselije. Muškarci imaju jači, čvršći korak, te podižu visoko noge, a žene plešu s mirnijim, laganijim korakom i šuljaju noge. (ibidem, str. 404.)

6.10. Vodička narodna nošnja

Muškarci nose *opanke* ili crne cipele, duge bijele vunene čarape, duge gaće (*duge mudante*), duge suknene hlače koje se u struku vežu tkanicom, bijelu košulju, *kružet* (prsluk) s *kaporanom* i crvenu ili žarko narančastu kapu s crnim ornamentom. Žene nose crne cipele, bijele čarape, gaće do koljena (*pumparice*), suknju, podsuknju (*kotula*), čipkastu košulju širokih rukava (*komeš*), *pleće*, tkanicu, pregaču plave boje (travesa), prsluk vezan za suknju (*bušt*), bijelu maramu (šudar) i plet. (ibidem, str. 406.)

Žene su od nakita nosile ogrlice, prstene, broš (*puntapet*) i naušnice, a voljele su se okiti i cvijećem poput karanfila. U današnje vrijeme muškarci se drže običaja iz prošlosti, odnosno većina muškaraca nosi jednu naušnicu u uhu. (ibidem, str. 409.)

Slika 26. Vodička narodna nošnja

Izvor: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/kulturna-bastina>, Turistička zajednica grada Vodica, Vodička nošnja (12. 7. 2018.)

6.11. Kulturna udruga *Vodiške perlice*

Kulturna udruga *Vodiške perlice* je osnovana 2002. godine, a predsjednica udruge je Tatjana Roca. Glavni cilj udruge je očuvanje materijalne i nematerijalne kulturne baštine Vodica. Glavni slogan kulturne udruge je „Da se ne utrnu stare užance“. Udruga je bazirana na usmenoj predaji, narodnim pjesmama, plesu, vodičkom kolu, vodičkoj narodnoj nošnji, kuhanju tradicionalnih vodičkih jela, te raznim običajima u svakodnevnom životu (božićni, maškarani, uskrсни običaji, pranje debele odjeće na bunaru i u moru). (Infovodice: Rad vodičke kulturne udruge *Vodiške perlice*, nije paginirano, 13. 7. 2018.)

Kulturna udruga za Svjetski dan voda (22. ožujka) svake godine podsjeti jedan bunar u Vodicama uz prikaz uzimanja vode iz bunara. Na *Rudini* članovi udruge izvode igrokaz kojim ukazuju na važnost vode i bunara. (Infovodice: Bunar srce moga mesta bija, nije paginirano, 13. 7. 2018.)

U Rakitnici se svake godine održava piknik (1. svibnja), a udruga prikazuje kuhanje tradicionalnog vodičkog jela „Dibje zeje i pulenta“. (Grad Vodice: Piknik u Rakitnici, nije paginirano, 14. 7. 2018.) Za vrijeme ljeta udruga prikazuje i kuhanje tradicionalnog vodičkog jela „Šaša i pulenta“. (Grad Vodice: Šaša i pulenta, nije paginirano, 14. 7. 2018.) 2010. godine udruga je sudjelovala na 4. smotri folklor Šibensko kninske županije, a članovi su prikazali dio običaja *Na vodičkom bunaru*. Osvojili su nagradu za najizvorniji prikaz i tim postignućem su iste godine predstavljali Šibensko kninsku županiju na *Vinkovačkim jesenima*. (Infovodice: KU "Vodiške perlice" nagrađeni za najizvorniji prikaz, nije paginirano, 14. 7. 2018.)

2014. godine u Kulturnom centru udruga je prikazala film „Još živi Mrdakovica“. Film je snimljen 2006. godine, a prikazuje život jedne vodičke obitelji sredinom prošlog stoljeća. Glavni glumci u filmu su članovi kulturne udruge, a Tatjana Roca je osmislila cijeli sadržaj filma. (Infovodice: Perlice vas zovu da dođete premijerno pogledati njihov film, nije paginirano, 15. 7. 2018.) Svake godine u dječjem vrtiću Tamaris udruga djeci pjeva narodne pjesme, pokazuje plesove, igre i igračke s kojima su se oni igrali kad su bili djeca. (Infovodice: "Vodiške Perlice" djeci vrtića Tamaris prikazale davno zaboravljene dječje igre, pjesme i plesove, nije paginirano, 15. 7. 2018.) 2017. godine je osnovana Folklorna sekcija Kulturne udruge *Vodiške perlice* pod vodstvom etnokoreologa Nenada Milina. Folklorna sekcija je osnovana zbog mlađih generacija kako bi naučili plesati vodička kola i pjevati vodičke napjeve. (Infovodice: Osnovana Folklorna sekcija KU Vodiške perlice, nije paginirano, 15. 7. 2018.)

Slika 27. Kulturna udruga Vodiške perlice

Izvor: <http://www.infovodice.com/obavijesti/2948-rad-vodicke-kulturne-udruge-vodiske-perlice-mozete-pratiti-i-na-facebook-u.html%20%20>, Infovodice, Rad vodičke kulturne udruge Vodiške perlice (15. 7. 2018.)

6.12. Vodička glazba

Vodička glazba je utemeljena 1926. godine pod nazivom „Hrvatsko muzičko društvo Starčević“, a prvi nastup je imala 1928. godine. Poznata je po brojnim prvim mjestima na regionalnim smotrama, državnim susretima i mnogobrojnim priznanjima za dugogodišnji rad. (Turistička zajednica grada Vodica: Vodička glazba, nije paginirano, 17. 7. 2018.)

Vodička glazba je u Zadru prošla natjecanje Puhačkih orkestara srednje i sjeverne Dalmacije (2018. godine), a time se izborila za daljnja natjecanja. Na 32. susretu hrvatskih puhačkih orkestara u Novom Vinodolskom (2018. godine) Vodička glazba je osvojila treće mjesto i Zlatnu plaketu. S obzirom na osvojeno mjesto, Vodička glazba se pridružila A kategoriji s ostalih desetak orkestara u Hrvatskoj. Vodička glazba provodi i glazbenu školu. (Infvodice: Na 32. susretu hrvatskih puhačkih orkestara Vodička glazba, nije paginirano, 17. 7. 2018.)

Slika 28. Vodička glazba

Izvor: <http://sibenskiportal.rtl.hr/2016/06/06/vidEOFoto-vodicka-glazba-proslavila-90-rodendan-glazbari-darovali-vodicama-koncert/>, Šibenski portal, Vodička glazba proslavila 90. rođendan (17. 7. 2018.)

7. ZAKLJUČAK

Usmena predaja nastaje u svim sredinama i narječjima. Tradicija predstavlja usmenu predaju znanja, vještina, načina ponašanja i običaja neke kulture ili skupine ljudi. Lirskom pjesmom čovjek izražava različita stanja, osjećaje i poticaje. Lirska usmena pjesma *Oj Vodice garofula kito* upravo izražava osjećaje ljubavi i ljepote prema gradu Vodicama. Baština je skup sačuvanih i njegovanih kulturnih dobara iz prošlosti. Svako područje ima svoju baštinu, koja predstavlja temelj zajednice. Vodice ima svoju povijest, tradiciju, običaje, nematerijalna i materijalna kulturna dobra, čakavsko narječje i ikavski govor.

Uvažavanjem vlastite kulture ljudi poštuju i druge kulture, te su otvoreni i tolerantni za suživot s drugima. Kako bi se negovala i čuvala kulturna baština, potrebno je poznavati vrijednosti i važnost same kulture. Kao što kaže Thomac Carlyle: „Kultura je proces kojim čovjek postaje sve ono za što je stvoren da može postati.“.

Važno je uočiti vrijednosti nacionalne kulture, povijesne baštine i vrijednost njenog očuvanja. Ovaj rad je pisan s ciljem očuvanja i negovanja vrijednosti materijalne i nematerijalne kulturne baštine, te zbog podizanja kulturne svijesti građana koji trebaju aktivno štititi i čuvati kulturnu baštinu i povijest grada za buduće naraštaje. Grad Vodice je čuvar tradicije, te se trudi očuvati običaje, znanja, vještine i jezik. Rad Kulturne udruge *Vodiške perlice* treba cijeliti jer članovi udruge njeguju i čuvaju tradiciju od onih najmlađih. Udruga u dječjem vrtiću Tamaris djeci pjeva narodne pjesme, pokazuje plesove, igre i igračke s kojima su se oni igrali kad su bili djeca, a tako kod djece razvijaju ljubav prema kulturnoj baštini.

Važnost ovog rada je u tome što je nastojao ukazati da zavičaj treba negovati i održavati svoje običaje, tradiciju, dijalekt, te nematerijalnu i materijalnu kulturnu baštinu. U suprotnom sve narodne pjesme, dijalekti, običaji, tradicije i znanja otići će u zaborav. Materijalna i nematerijalna kulturna baština je od velike važnosti za razvoj turizma jer privlači mnogo domaćih i stranih posjetitelja. Mještani grada Vodica trebaju poštovati, negovati, čuvati i cijeliti svoje običaje, tradiciju i jezik jer tada će i drugi poštivati njihovu kulturnu baštinu.

LITERATURA

KNJIGE:

1. Botica, S. (1995.) *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Botica, S. (2013.) *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Cukrov, T. (2008.) *Vodički običajnik*. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“.
4. Dragić, M. (2008.) *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
5. Furčić, I. (1984.) *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja*. Šibenik: Muzej grada Šibenika.
6. Lisac, J. (2009.) *Hrvatska dijalektologija 2*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
7. Marasović, T. (2001.) *Kulturna baština 1*. Split: Veleučilište u Splitu.
8. Mikić, H. (2014.) *Biznis plan za rehabilitaciju nepokretnih kulturnih dobara*. Crna Gora: DPC Podgorica.
9. Mrša, V. (1981.) *Vodička glazba: 1928.-1978.* Šibenik: Štampa.
10. Orlić, D. (2006.) *Poreč: Povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote, turizam*. Zagreb: Turistička naklada.

DOKTORSKI I DIPLOMSKI RAD:

1. Horvatinčić, S. (2017.) *Spomenici iz razdoblja socijalizma u Hrvatskoj – prijedlog tipologije* (doktorski rad). Dostupno na: <https://repositorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:1970/preview>. [Pristupljeno: 22. 6. 2018.]

2. Klarendić, A. (2015.) *Opis vodičkoga govora* (diplomski rad). Dostupno na: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/6022/1/Klarendi%C4%87_%20Diplomski.pdf. [Pristupljeno: 13. 9. 2018.]

STRUČNI ČLANCI (ONLINE):

1. Brajčić, M. (2013.) *Dijete i kulturna baština – učenje u muzeju*. Sveučilište u Splitu. Dostupno na: <https://www.ffst.unist.hr/images/50013806/Marija.Brajcic.DIJETE.I.KULTURNA.BASTINA.UCENJE.U.MUZEJU.pdf>. [Pristupljeno 19. 5. 2018.]
2. Glavaš, I. (2017.) Čorićev toranj u Vodicama – šibenska komunalna utvrda. *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*. [Online]. 40 (12). str. 81-90. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/191963>, [Pristupljeno: 26. 6. 2018.]
3. Kuščević, D. (2015.) Kulturna baština – poticatelj dječjeg razvoja (likovni aspekt). *Školski vjesnik – časopis za pedagojsku teoriju i praksu*. [Online]. 64 (12).str. 3-4. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=222678 , [Pristupljeno: 11. 5. 2018.]

ČLANAK U TISKANOM ČASOPISU:

1. Ujević, B. (2009.) Na vodi Vodice: od težačkog sela do turističkog grada. *Meridijani*. (133/ožujak). str. 22.-34.
2. Klisović, J. (2009.) Žudije – čuvari Isusova groba. *Matica*. (4/travanj). str. 33.-35.

RJEČNIK:

1. Anić, V. (1991.) *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.

MREŽNI IZVORI:

1. Adriagate Vodice. *Vodice info za turiste*. Dostupno na: <https://www.visit-vodice.com/hr/vodice>. [Pristupljeno: 29. 6. 2018.]
2. Apartmani Hrvatska. *Povijest i znamenitosti Vodica*. Dostupno na: <http://www.apartmani-hrvatska.com/vodice/znamenitosti-vodice.asp>. [Pristupljeno: 13. 6. 2018.]
3. Grad Vodice. *Piknik u Rakitnici*. Dostupno na: <http://www.grad-vodice.hr/dogadanja/2018/piknik-u-rakitnici>. [Pristupljeno: 14. 7. 2018.]
4. Grad Vodice. *Povijest Vodica*. Dostupno na: <http://www.grad-vodice.hr/grad-vodice/povijest-vodica>. [Pristupljeno: 22. 5. 2018.]
5. Grad Vodice. *Šaša i pulenta*. Dostupno na: <http://www.grad-vodice.hr/dogadanja/2016/sasa-i-pulenta-2016>. [Pristupljeno: 14. 7. 2018.]
6. Hrvatska enciklopedija. *Kultura*. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552>. [Pristupljeno: 10. 5. 2018.]
7. Hrvatski informativni portal. *Otkriven spomenik žrtvama jugoslavenskog komunizma*. Dostupno na: <http://www.hrsvijet.net/index.php/vijesti/132-hrvatska/39002-vodice-otkriven-spomenik-zrtvama-jugoslavenskog-komunizma>. [Pristupljeno: 24. 6. 2018.]
8. Hrvatska enciklopedija. *Deseterac*. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=14719>, [Pristupljeno: 12. 9. 2018.]
9. Infovodice. *Bunar srce moga mista bija*. Dostupno na: <http://www.infovodice.com/bastina/5380-bunar-srce-moga-mista-bija-po-vodije-grad-ime-dobija.html>. [Pristupljeno: 13. 7. 2018.]
10. Infovodice. *Članovi UHBDDR-a Vodice očistili i uredili okoliš oko spomenika Anti Juričev Martinčev*. Dostupno na: <http://www.infovodice.com/vijesti/6902-clanovi-uhbddd-a-vodice-ocistili-i-uredili-okolis-oko-spomenika-anti-juricev-martincev-bobanu-a-grad-vodice-u-cijelosti-je-financirao-rekonstrukciju.html>. [Pristupljeno: 19. 6. 2018.]
11. Infovodice. *KU „Vodiške perlice“ nagrađeni za najizvorniji prikaz*. Dostupno na: <http://www.infovodice.com/gradske/949-ku-vodiske-perlice-nagrađeni>

[za-najizvorniji-prikaz-na-4-smotri-izvornog-folklora-sk-zupanije.html](http://www.infovodice.com/vijesti/10386-na-32-susretu-hrvatskih-puhačkih-orkestrara-vodička-glazba).

[Pristupljeno: 14. 7. 2018.]

12. Infovodice. *Na 32. susretu hrvatskih puhačkih orkestrara Vodička glazba*. Dostupno na: <http://www.infovodice.com/vijesti/10386-na-32-susretu-hrvatskih-puhačkih-orkestrara-vodička-glazba-osvojila-zlatnu-plaketu-i-trece-mjesto-u-konkurenciji.html>. [Pristupljeno: 14. 7. 2018.]
13. Infovodice. *Osnovana Folklorna sekcija KU Vodiške perlice*. Dostupno na: <http://www.infovodice.com/vijesti/7761-osnovana-folklorna-sekcija-ku-vodiske-perlice-strucni-voditelj-etnokoreolog-nenad-milin.html>. [Pristupljeno: 15. 7. 2018.]
14. Infovodice. *Otkriven kamen za Najrivu*. Dostupno na: <http://www.infovodice.com/gradske/976-otkriven-kamen-za-najrivu.html%20%20>. [Pristupljeno: 26. 6. 2018.]
15. Infovodice. *Perlice vas zovu da dođete premijerno pogledati njihov film*. Dostupno na: <http://www.infovodice.com/obavijesti/2328-u-srijedu-19-11-u-kulturnom-centru-perlice-vas-zovu-da-dodete-premijerno-pogledati-njihov-film-ios-zivi-mrdakovica.html>. [Pristupljeno: 15. 7. 2018.]
16. Infovodice. *Procesija s Gospinom slikom kroz Vodice do svetišta na Okitu*. Dostupno na: <http://www.infovodice.com/zupne/10588-procesija-s-gospinom-slikom-kroz-vodice-do-svetista-na-okitu.html>. [Pristupljeno: 15. 6. 2018.]
17. Infovodice. *Rad vodičke kulturne udruge Vodiške perlice*. Dostupno na: <http://www.infovodice.com/obavijesti/2948-rad-vodicke-kulturne-udruge-vodiske-perlice-mozete-pratiti-i-na-facebook-u.html%20%20>. [Pristupljeno: 13. 7. 2018.]
18. Infovodice. *„Vodiške Perlice“ djeci vrtića Tamaris prikazale davno zaboravljene dječje igre, pjesme i plesove*. Dostupno na: <http://www.infovodice.com/vijesti/2111-foto-vodiske-perlice-djeci-vrtica-tamaris-prikazale-davno-zaboravljene-djecje-igre-pjesme-i-plesove.html>. [Pristupljeno: 15. 7. 2018.]
19. Jadranski web portal. *Josip Mateša Jole: „Žudije su zaštitni znak Dalmacije“*. Dostupno na: <http://morski.hr/2018/03/29/razgovor-s-povodom-zudije-su-zastitni-znak-dalmacije/>. [Pristupljeno: 10. 7. 2018.]
20. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. *Kulturna baština*. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6>. [Pristupljeno: 14. 5. 2018.]

21. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. *Nepokretna kulturna baština*. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=27>. [Pristupljeno: 5. 6. 2018.]
22. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. *Stanje kulturnih dobara na opožarenom području*. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=18920>. [Pristupljeno: 17. 6. 2018.]
23. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. *UNESCO – kultura*. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=4642>. [Pristupljeno: 16. 5. 2018.]
24. Narod. *Tko je sveti Longin*. Dostupno na: <https://narod.hr/kultura/tko-je-sveti-longin-covjek-koji-je-kopljem-probio-kristov-bok>. [Pristupljeno: 10. 7. 2018.]
25. Nova Akropola. *Što je kultura?*. Dostupno na: <http://nova-akropola.com/covjek-i-svijet/aktualno/sto-je-kultura/>. [Pristupljeno: 12. 5. 2018.]
26. Slobodna Dalmacija. *Kamena ploča 'Slobodne' u spomen na vodičku naj-rivu*. Dostupno na: <https://slobodnadalmacija.hr/dalmacija/sibenik/clanak/id/111531/kamena-ploca-slobodne-u-spomen-na-vodicku-naj-rivu>. [Pristupljeno: 26. 6. 2018.]
27. Turistička zajednica grada Vodica. *Kulturna baština*. Dostupno na: <http://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/kulturna-bastina>. [Pristupljeno: 10. 6. 2018.]
28. Turistička zajednica grada Vodica. *Povijest Vodica*. Dostupno na: <http://www.vodice.hr/hr/o-vodicama/povijest-vodica>. [Pristupljeno: 25. 5. 2018.]
29. Triprabbits. *Spomenik palim borcima*. Dostupno na: <https://triprabbits.com/hr/spomenik-borcima-vodice-hrvatska-znamenitosti-atrakcije/>. [Pristupljeno: 21. 6. 2018.]
30. Turistička zajednica grada Vodica. *Vodička glazba*. Dostupno na: <http://www.vodice.hr/hr/dogadanja/koncert-vodicka-glazba/2479>. [Pristupljeno: 17. 7. 2018.]
31. Vodice-Travel. *Povijest*. Dostupno na: <http://www.vodice-travel.com/povijest>. [Pristupljeno: 1. 6. 2018.]

POPIS FOTOGRAFIJA

Slika 1. Crkva svetog Ilije.....	17
Slika 2. Ostaci zidina	17
Slika 3. Crkva svetog Ivana Krstitelja	18
Slika 4. Crkva svetog Križa.....	18
Slika 5. Župna crkva svetog Križa	20
Slika 6. Crkva Gospe od Karmela.....	21
Slika 7. Velika Mrdakovica – Arauzona.....	22
Slika 8. Stakleni pužoliki riton	22
Slika 9. Ograđenica	23
Slika 10. Opekarska peć.....	24
Slika 11. Spomenik Anti Juričevu Martinčevu	25
Slika 12. Spomenik palim borcima NOB-a.....	26
Slika 13. Spomenik žrtvama jugoslavenskog komunizma	26
Slika 14. Kamen ploča „Na vodičkoj rivi se najlipše živi!“	27
Slika 15. Čoričev turanj.....	28
Slika 16. Plemički grb s kacigom i perjanicom, guskom i inicijalima H. S.	28
Slika 17. Bunja.....	29
Slika 18. Gornji bunar	30
Slika 19. Donji bunar	30
Slika 20. Akvarij	31
Slika 21. Muzej	31
Slika 22. Kovanice utisnute u jabuku	33
Slika 23. Poklad Jovan	38
Slika 24. Vodička karitula.....	39
Slika 25. Vodički žudiji	41
Slika 26. Vodička narodna nošnja	44
Slika 27. Kulturna udruga Vodiške perlice	45
Slika 28. Vodička glazba.....	46

PRILOZI

Prilog br. 1: Intervju s mještanimom grada Vodica, Josipom Matešom

Prilog br. 2: Intervju s mještankom grada Vodica, Šinkom Grgurev

Prilog br. 3: Intervju s mještanimom grada Vodica, Josipom Matešom

Prilog br. 4: Intervju s mještanimom grada Vodica, Antom Juričev Grgićem

Prilog br. 5: Kratak intervju s mještankom grada Vodica, Milevom Strikoman

Prilog br. 6: Kratak intervju s mještankom grada Vodica, Katarinom Babac-Skočić

Prilog br. 7: Kratak intervju s mještankom grada Vodica, Editom Strikoman

Prilog br. 8: Intervju s mještankom grada Vodica, Margaritom Vlašić

Prilog br. 9: Kratak intervju s mještankom grada Vodica, Gordanom Babac

PRILOG 1

Intervju s Josipom Matešom o igrama u božićno vrijeme. Josip Mateša (rođen 1948. godine) je član crkvenog zbora, pučki pjevač, kipar, pjesnik, bivši član družbe Vodičkih žudija, aktivni član župe, bivši član Pokladnog senata, te dobitnik nagrade Vodica za životno djelo.

1. Možete li nam reći koje su igre u Vašem djetinjstvu bile aktualne za vrijeme Božića?

Prije recimo, kada bi bilo vrime od Božića do Nove godine igralo se na špalu (na novce); napravija bi se torak od mendul pa bi se tuklo i ko pogodi kupi - sve njegovo; ko bliže crti pokupi sve; na bankuc⁵⁸ (ka je vrime po Božiću, Božić pri kraju), ali posli se to više nije igralo bile su druge igre: Abereške Aberdun, na oduzimanje zemje, na vatale (na lovice), tri pu⁵⁹ po kostima i tako i to se sve znalo ka je koje doba.

2. Možete li nam reći koje ste Vi igre najviše voljeli igrati?

Ja san najviše volija igrati tri pu po kostima. Mora te uvatiti jeli na žmirac, ali te mora tri pu po kostima udriti i onda bi ja vako ima jaketu i onda on me udre, a ja skinen jaketu pa uteknen. Uvečer na žmirac⁶⁰ je bilo najboje jer onda sa ovi ide žmiriti, a mi se sakrijemo i onda on ide ka žmiriti, a u biti ide leći i onda mi se sakrijemo i čekamo, a njega nema, spi⁶¹ ili bi mi išli ća leći, a taj koji je žmirija bi osta sam. I tako uvijek neki škerac⁶². Onda je bilo na magarenje (to je bilo vako malo grubo⁶³), ko te udrija (neko te udre po kostima, ti se okreneš pa onda pogodi ko te udrija, a nji deset stoji pa na kraju dobiješ po sebi dvaeset puti), taranje kola o bačve.

3. Sjećate li se neke poslovice ili detalja vezanih za božićno vrijeme?

Vodičani su znali reći „Sveta Kate kokošica, misec dan je do Božića.“. A kad bi došli u blagoslov kuć izvanka bi se počelo pivati: „Voda se u vino učini, Ivan Isusa pokrsti“.

⁵⁸ *Bankuc* – dječja igra s neočišćenim bademima i kartama.

⁵⁹ *Pu* – puta.

⁶⁰ *Žmirac* – igra skrivača.

⁶¹ *Spi* – spava.

⁶² *Škerac* – budalaština.

⁶³ *Grubo* – loše.

4. Znete li neku narodnu pjesmu koja se pjevala za vrijeme Božića?

OJ, DJETEŠĆE MOJE DRAGO

*Oj, Djetešće, moje drago
vesela sam ti,
ti si moje milo blago
spavalo bi ti,
spavalo bi ti.*

*Sinak mili moj ljubljeni,
nuder zaspi ti,
moj golube moj mileni,
sve moje si ti,
sve moje si ti!*

*Tebe otac ljubi, slavi,
vrhu svi' ljudi,
jerbo si mu Sinak pravi,
a ni'ko drugi,
a ni'ko drugi*

*Lipa moja ti ružice,
mili sinak moj,
mirisava ljubičice,
željni golub moj,
željni golub moj.*

PRILOG 2

Intervju s Šinkom Grgurev o običajima za vrijeme Uskrsa. Šinka Grgurev (rođena 1931. godine) je članica Kulturne udruge *Vodiške perlice*.

1. Možete li nam reći koje su tradicionalne uskrsne slastice u Vodicama?

Za Uskrs se na blagoslov nosila samo sol i karitule. Karitula ti je pletenica koju bi se napravilo u krug i u sredinu bi se stavilo jaje i to bi se darivalo muškoj dicit⁶⁴, a ženska dica bi dobila bebu. To ti je oko jaja pletenica. Muškima ka gnizdo⁶⁵, a ženskama ka dite u povu. A uskrsnja pogača se ko nas nije zvala pogača nego turta.

2. Za koga spremate tradicionalne uskrsne slastice?

Turta je kolač za cilu famiju koji se ide za ručkon. To ti ja za unučad spremin ka dođu da dobiju od babe karitule i oni će se tomu veseliti. Prije nije bilo ništa drugo nego samo to. Uskrsni stol je čuvar tradicije, jeli, tako da ja se nadan da moja unučad će isto tako raditi i da in bude sve u srići i veseju i da se situ na to kako je nekad bilo.

⁶⁴ *Dici* – djeci.

⁶⁵ *Gnizdo* – gnijezdo.

PRILOG 3

Intervju s Josipom Matešom o Vodičkim žudijima. Josip Mateša (rođen 1948. godine) je član crkvenog zbora, pučki pjevač, kipar, pjesnik, bivši član družbe Vodičkih žudija, aktivni član župe, bivši član Pokladnog senata, te dobitnik nagrade Vodica za životno djelo.

1. Možete li nam reći nešto o prošlosti žudijske družbe?

Običaj žudija doša je početkom 20. stoljeća. Mislin, po ovon momu istraživanju, prvo je došlo u Prvić Šepurinu. To su pomorci koji su obilazili svijet i to su donijeli iz Italije di je tamo običaj. Kad sam ja bio dijete, božji greb⁶⁶ je bio u prezbiteriju, u svetištu i dolaskom sad blagopokojnog don Frane Šimata za župnika on je tražio da se sa glavnog oltara iz prezbiterija premjesti to negdje u lađu crkve. Onda je on predložio da bi bilo najbolje da se primisti između dva oltara pobočna (oltara Blažene Djevice Marije i oltara svetog Antuna Padovanskog) neka se tu napravi božji grob, Sveti grob i neka žudiji tamo imaju, a svećeniku onda ostaje misto tamo za liturgiju koje je.

2. Zašto ste se napisali pravilnik žudijske družbe?

Pravilnik žudijske družbe odlučio sam napisati jer sam smatrao da treba zabilježiti običaje stare da bi ostali tako vjerni kao što su bili prije. I zato sam to odlučio staviti na papir da bi budući mlađi naraštaji znali sačuvati izvornost i da bi mogli i dalje na tome nadograđivati. Stavio sam limit čuvara Božjeg greba, a to je do 33 godine, a poslije toga više ne može biti žudija. I onaj od 12 godina do 16 godina je kao stažista, a tek onda može biti pravi član žudijske družbe. Uveli smo tu još jedan običaj čuvanja Božjeg greba. To je Velika subota od 10 do 4 sata poslijepodne za djecu i tu sam stavio da dijete ne smije biti manje od jednog ipo buzdobaja visine.

3. Kojim događajima u župi su prisutni Vodički žudiji?

Četvrta korizmena nedija je prvi izlazak žudija – križni put na Okit; drugi izlazak na Veliki četvrtak (apostoli, pranje nog⁶⁷); Veliki petak – straže; Velika subota – straže;

⁶⁶ Greb – grob.

⁶⁷ Nog – nogu.

nekih pola sata prije mise se odredi devetorica najboljih koji su zaslužili da mogu padanjen uveličati Uskrsnuće i šta se toga tiče padanje je jedna čast; Tijelovo s tim da su na Tijelovo prije izlazili s klasjen žita, bez oružja.

4. Kakav bi trebao biti aktivan član Vodičkih žudija?

Priko cile godine ti trebaš zaslužiti biti žudija, a nije to samo doći i obući odoru. Da bi bio aktivan član družbe, treba najprije živjeti kršćanski, nači⁶⁸ biti u životu kršćanin, istiniti kršćanin i normalno aktivan vjernik u župi.

5. Možete li nam opisati čin pranja nogu na Veliki četvrtak?

„Po ovom će svi znati da ste moji učenici ako budete imali ljubavi jedni za druge.“ – piva se dok svećenik dvanajstorici izabranih od svih mladića u žudijama pere noge. I kad pranje nogu završi piva se „Zapovjed vam novu dajem. Ljubite jedni druge kao što sam i ja ljubio vas, govori Gospodin.“

6. Možete li nam nešto reći o tradicionalnom susretu čuvara Kristova groba?

Na Uskrsni ponedijak tradicionalno organiziramo susret čuvara Kristova groba. Sve župe s područja Dalmacije, drugih krajeva Hrvatske i šire okupljaju se na Uskrsni ponedijak da se svi nađemo zajedno i da imamo kao jedan prikaz svojih običaja. Svaka župa koja dođe izvodi svoj napjev („Puče moj“ i „ Slava Bogu na visini“), ima prikaz Velikog tjedna ili čin samog padanja žudija.

⁶⁸ Nači – znači.

PRILOG 4

Intervju s Antom Juričevim Grgićem o pučkom pjevanju u Vodicama. Ante Juričev Grgić (rođen 1973. godine) je bivši član Vodičkih žudija, pučki pjevač, član klape Bunari i crkvenog zbora.

1. Možete li nam nešto reći o pučkom pjevanju u Vodicama?

Sam način pivanja pokušavamo ga izvesti kako se prije izvodija, mada mi kako ko dođe neko mlađi svako ko piva⁶⁹ na primjer pivanje muke svaki pivač koji piva evanđelje, muku, unosi nešto svoje, ali to je i ta draž pučkoga.

2. Koje su Vam dvije najdraže pjesme koje pjevate kao pučki pjevač u crkvenom zboru?

PUČE MOJ

Puče moj, što učinih tebi

ili u čemu, ožalostih tebe?

Odgovori meni!

Ja radi tebe bičevima udarih Egipat

s prvorođencima njegovim,

a ti mene predade, da me bičuju.

Puče moj, što učinih tebi

ili u čemu, ožalostih tebe?

Odgovori meni!

Ja izvedoh tebe iz Egipta

potopivši Faraona u more Crveno,

a ti mene predade glavarima svećeničkim.

Puče moj, što učinih tebi

ili u čemu, ožalostih tebe?

Odgovori meni!

⁶⁹ Piva – pjeva.

*Ja pred tobom otvorih more,
a ti otvori kopljem bok moj.*

*Puče moj, što učinih tebi
ili u čemu, ožalostih tebe?
Odgovori meni!*

*Ja pred tobom idoh u stup oblaka,
a ti mene odvede u sudnicu Pilata.*

*Puče moj, što učinih tebi
ili u čemu, ožalostih tebe?
Odgovori meni!*

*Ja hranih tebe u pustinji manom,
a ti mene udari zaušnicama i bičevima.*

*Puče moj, što učinih tebi
ili u čemu, ožalostih tebe?
Odgovori meni!*

*Ja tebe napojih vodom spasenja iz stijene,
a ti mene napoji žući i octom.*

*Puče moj, što učinih tebi
ili u čemu, ožalostih tebe?
Odgovori meni!*

*Ja radi tebe potukoh kraljeve kananejske,
a ti si tukao trstiku glavu moju.*

*Puče moj, što učinih tebi
ili u čemu, ožalostih tebe?
Odgovori meni!*

*Ja dadoh tebi žezlo kraljevsko,
a ti dade glavi mojoj krvavi vijenac. Puče moj, što učinih tebi*

ili u čemu, ožalostih tebe?

Odgovori meni!

*Ja uzvisih tebe velikom moći,
a ti mene objesi na drvo križa. Puče moj, što učinih tebi*

ili u čemu, ožalostih tebe?

Odgovori meni!

KRALJEVE IĐU ZASTAVE

*Kraljeve idu zastave,
otajstvo Križa svitli se,
kim Život smrt je podnio
ter smrću život iznio.*

*Taj život ranjen nemilo
prioštrim rtom sulice,
da nad od grija očisti,
vodu i krv je prolio.*

*Ono se virno ispuni
što spiva David s pismima,
narodu kad proreče
da Bog sa drva kraljuje.*

*O stablo krasno, prisjajno,
rumeno Kralja grimizno,
izbrano stupom dostojnim
prisveta uda ticati.*

*Blaženo, koji mišicom
postavši tila mirilom,
svitu je cina visila
ter paklu robje odnila.*

*Zdrav, Križu, samo ufanje
u ovo vrime od muke,
umnoži dobrim milosti,
a zalim prosti grišenja.*

*O Trojstvo, izvor spasenja,
duh svaki nek te proslavi,
koje si Križa pobidom
darova, nadari slavom. Amen*

PRILOG 5

Kratak intervju s Milevom Strikomman (rođena 1936. godine) o čudu koje se dogodilo na brdu Okitu.

1. Možete li nam ispričati priču o čudu koje se dogodilo na brdu Okitu?

Stari su judi užali pripovidati da je na Okitu uz crkvu reslo jedno veliko stablo klena. I baš na Badnju večer oko jedanaeste ure noću, jedna grana, ona šta je bila krenjena⁷⁰ prima crkvi, zazelenila bi se sa lišćen i procvitala. To se je ponavjalo svaku treću godinu. Na Stipandan grana bi se ošušila i sve bi propalo. Oto⁷¹ se je čudo kako su stari pričali prvi put dogodilo 1877. godine. Oni koji su mrzili na vjeru i na naš Okit i Gospu o Karmela tili su uništiti sve šta bi moglo na nj posjećati posikli su klen, a to 1951. godine u vrime komunizma. Onomu koji je posika klen po predaji je ruka usanula.⁷²

⁷⁰ *Krenjena* – okrenuta.

⁷¹ *Oto* – to.

⁷² *Usanulo* - uvenulo, propalo, gnjilo.

PRILOG 6

Kratak Intervju s Katarinom Babac-Skočić (rođena 1976. godine) o običajima za svetu Luciju.

1. Možete li nam reći koji su bili običaji u Vodicama za svetu Luciju?

Večer prid sv. Lucu dite bi obisilo suknjenu bičvu niz kočetu. Noćon bi matere mečale u bičvu mendul, suvi smokav, nevajanima drivo⁷³ tako da bi se dica ujutro veselila poklonu u bičvama, a neki bi i plakali. Išli bi na ulicu i igrali bi se s mendulama na štrko čiko po koliko (u ruku bi jedan sakrija mendul pa bi ovi drugi mora pogađati koliko i' je, ako bi pogodija mendule⁷⁴ su bile njegove, a ako ne bi mora bi dati svoje mendule; onoliko koliko je ko ovoga prvoga bilo u ruci), takaj lija (u ruku bi jedan uzeja mendulu i pokrija palcon vrv⁷⁵, a drugi bi mora pogoditi jeli je vrv ili guzica i ako bi pogodija mendula je bila njegova, a ako ne mora bi „platiti“, dati jednu svoju mendulu) i na vrpice (složila bi se vrpica od tri mendule i jedna na vrv pa bi se sa dva-tri metra gađalo u to mendulama pa ko pogodi kupi sve mendule). Uvečer bi mater ili baba sijale šenicu (na pijat⁷⁶ u zemju se na svetu Lucu ko nas sije šenica⁷⁷) i u sridinu mekle sviću koja bi se palila za božićni ručak i blagoslov kuće. Onomu ditetu kojemu bi bila krsnica⁷⁸ toga dana poteglo bi ga se još i za uvo. To je ko nas običaj za imendan. Znači Lucijan, Luce, Lucija, Svjetlana. To je u biti bila radost za dicu jer se nije za Božić poklanjalo nego za svetu Lucu. Nije se štova ni sveti Nikola, ni nište šta se tiče poklona i toga. Nego se drivo dobivalo za svetu Lucu.

⁷³ Drivo – šiba.

⁷⁴ Mendule – bademi.

⁷⁵ Vrv – vrh.

⁷⁶ Pijat – tanjur.

⁷⁷ Šenica – pšenica.

⁷⁸ Krsnica – imendan.

PRILOG 7

Kratak intervju s Editom Strikoman o brojalicama. Edita Strikoman (rođena 1958. godine) je članica Kulturne udruge *Vodiške perlice*.

1. Sjećate li se nekih brojalica iz djetinjstva?

JEDAN KOVAČ KONJA KUJE

*Jedan kovač konja kuje,
koliko mu potrebuje?
Jedan, dva, tri,
ajde vanka ti.*

ČIPAVICA ČIPUJE

*Čipavica čipuje,
Stipan žito kupuje.
Ne kupuj ga Stipane,
svaka kvarta po talir,
a šenica i po dva.
Skuće, muće.
Skoči Pere na kolac,
pa donesi tamburac,
pravu vojsku kaj divojku,
ajde Pere na vojsku*

TU, TU, TUTA, BE

*Tu, tu, tuta, be,
fin, flo, kampanel,
are, škare, kompreškar.
Lakatuša,
jedna lata, kuma Kata,
kum.*

JEDAN, DVA, TRI

*Jedan, dva, tri,
neću ti se slegnuti.*

*Jedan, dva, tri,
nećeš me uvatiti.*

*Jedan, dva, tri,
nećeš me stigniti⁷⁹.*

*Jedan, dva, tri, četiri,
svi su repci poletili.*

JE'N, DVA, TRI

*Je'n, dva, tri,
potukli se fratri
na gvozdeni vrati.*

Jedan drugon više:

- Pomozi mi striče!*
- Kako ću ti pomoći,
kad si mene tuka
i za kose vuka.*

⁷⁹ *Stigniti* – prestići.

PRILOG 8

Kratak intervju s Margaritom Vlašić (rođena 1935. godine) o svjetovnim pjesmama i Križnom putu-Bleiburg. Gospođa Margarita Vlašić je sa svojom braćom preživjela Križni put-Bleiburg.

1. Sjećate li se nekih svjetovnih pjesama?

NA BUNARU

*Sastale se ribe u konalu,
ja i moje zlato na bunaru.*

*U bunaru voda je studena,
jubi dragi, usta ti medena.*

*Jubi dragi, ne žali me mladu
kad me moji ne žalu na radu.*

*Jubi dragi, zasiti se lica
jer mi nismo za sto godinica.*

DIVOJKA JE RUŽU ZALIVALA

*Divojka je ružu zalivala,
zalivala, suze prolivala.*

*Suze lijuć, mlada govorila:
- Teško me je glava zabolila.*

*A kako me neće zaboliti,
onakovu⁸⁰ ljubav izgubiti.*

⁸⁰ Onakovu – onakvu.

*Naša ljubav skrovita i mila,
naša ljubav posve tajna bila.*

*A sad ka san izgubila njega,
ostala san na svitu brez svega.*

*Više neman komu da se tužin
samo mojoj okićenoj ruži.*

OJ VODICE, MOJE MISTO RODNO

*Oj Vodice, moje misto rodno,
u tebi mi život' je ugodno.*

*Oj Vodice, ne bi te volila
da se nisan u tebi rodila.*

*Ijako te svaka bjeda bije
lišjeg mista od tebe mi nije.*

*Ne volin te rad' lipi momaka,
ni garavi mladi divojaka.*

*Već te volin, moje selo drago,
što najveće ti sačuvaš blago:*

*Jubav rodu, a mržnju krvniku,
Ti ostaješ uvik na braniku.*

DIVOJKA JE GAROFUL GOJILA

*Divojka je garoful gojila⁸¹,
garofulu svome govorila:*

⁸¹ *Gojiti* – uzgajati.

*Cvati, cvati garofula ito,
dok se vrati moje drago milo.*

*Dok se vrati moj dragi mileni,
nek te bere moj cvite rumeni.*

*Nek te bere i na prsa nosi
i tvojon lipoton se ponosi.*

*Svak će reći da je cvit rumeni
što ga draga darivala meni.*

*A kad mi je garofula dala,
oma se je sa drugin zazvala.*

2. Možete li nam reći kako ste se osjećali tijekom Križnog puta-Bleiburg?

Nerado pričam o tome. Sjećam se pjesama (naricaljke) koje me podsjetite na te teške dane.

STANKO, STANKO

*Ka' san jadna u logoru bila,
čula san ti ja nesritne glase
da je moje sunce pomrčalo
i da mi ga mladoga nestalo.
U logoru ja san tužna bila,
a i moje četiri sirote.*

*Tako su mi došli tužni glasi
da je Stanko mlad mi poginija.
Nisu mi ga iz puške ubili
nego nožen, nestritni odili.*

*To je tuga na srcu mojemu
jer ga neman u dvoru svojemu,
samo slika u okviru visi,*

*vidin njega, moj najмили cvitu.
Stanko, Stanko, su trizdevet lita,
a meni je trisčetiri bilo
ka si zemju mlad mi zagnojia.
Četrdeset i druge godine,
pet sedmoga, moje jute rane.
Nisan čula niti san vidila
ka mi se je on mlad povalija.
Mislila san da će još živiti,
borbu cilu da će sprovoditi.
Al' bilo je u najgore dane
ka mi Stanka uvatile rane.
Bija mi je pulitički radnik,
zato mi je i brzo svršija
jer su na nj pik veliki imali
dok su njega mlada uvatili.
Stanko, Stanko, moje sunce milo.
Svoju si mi dicu istvorija
i sve si mi mlade ostavija.
A četvero, moje jute rane,
a ja peta, Stanko, moje rane.
Ne mogu ti srcu odoliti
jer te moran mlada ožaliti.
Uvik dane i godine jadne
ka' pomislin na te, moje janje.
Kako su mi brzo prošle dane
i godine, Stanko, svo uzdajne.
Stanko, diko, jubavi velika,
nema mi te ružo moja mila.
Samo slika stoji narešena
ka' u gori jela povajena.*

PRILOG 9

Kratak intervju s Gordanom Babac (rođena 1952. godine) o vodičkoj narodnoj nošnji.

1. Možete li nam opisati vodičku narodnu nošnju?

KUD Venco Vlahov dobija je ime po prvoborcu, a traje je do prid rat tako reći. To su ti bile žene koje su njegovale nači pivanje, zbarsko pivanje, i oblačile bi se u vodišku nošnju i kolo bi plesale; vodiške užance⁸² čuvale. Ženska nošnja imala je pleća – košuja sa rupičastim rukavima, bušt – džiletin od narančastog areža⁸³ sa trakom – tanka i lagano plisirana, na to je išla sukna s poramenicama priko koje ide plava travesa. O pasu je bila vezana kanica koja je kod ženski bila trobojnica – crveno, bilo, plavo. Na bušt⁸⁴ bi se stavija puntapet – broš sa šibenskin botunon ili kako je ko ima i u njidra bi se zatakja cvit; garoful ili viola⁸⁵. Rečine⁸⁶ su bitan dio nošnje i pokazatelj bogastva. Najvridnije šta su mogle nositi su na ščetima tzv. trogirskima rečinama obišeni tzv. ferali o zlata. Ako nisu imale feralne nosile bi bokule, krastane ili samo trogirske bez feralov. O pasu je visija nožić tzv. kujica. Ispod vešte⁸⁷ nosile su duge mudante⁸⁸, rakamane ili pumparice. Na nogama su imale, ako su bile bogatije bičve⁸⁹ o kotuna – pamuka, a ako su bile sirotinja, oštre suknene – od ovčje predene vune. Postole su bile panci⁹⁰, a kasnije i postole na botun. Žene su na glavaman nosile bili šudar i isprid njega splele debelu pletenicu. Divojke (neudane) nisu nosile šudar nego bi splele kose u pletenice. Muška nošnja imala je pleća (bila košuja na falde), priko toga kružet (ovisno o bogastvu na njemu imali su na njemu srebrene botune) i kaporan⁹¹, tamno kafene suknene gaće, suknene bičve sa vezicon (nešto ka dokoljenke samo s vezicon da ne padaju) i škavuni⁹² na nogama. Na glavi su nosili plitku crvenu kapu sa reson, a o pasu in je bila kanica koja je za razliku od ženske bila tkana, šara.

⁸² Užance – običaji.

⁸³ Arež – materijal narančaste boje od kojeg se radi prsluk ženske nošnje.

⁸⁴ Bušt - prsluk ženske narodne nošnje.

⁸⁵ Viola – karanfil.

⁸⁶ Rečine – naušnice.

⁸⁷ Vešta – haljina.

⁸⁸ Mudante – gaće.

⁸⁹ Bičve – čarape.

⁹⁰ Panci - obuća ženske narodne nošnje.

⁹¹ Kaporan - dio muške narodne nošnje kao jaketa.

⁹² Škavuni - obuća muške narodne nošnje.

RJEČNIK⁹³

A

arež – materijal narančaste boje od kojeg se radi prsluk ženske nošnje

B

bankuc – dječja igra s neočišćenim bademima i kartama

bičve – čarape

bušt – prsluk ženske narodne nošnje

buzdobaj – zapovjednik žudijske vojske; oružje zapovjednika žudijske vojske

D

drivo – šiba

G

garoful – karanfil

gojiti – uzgajati

greb – grob

grozje – grožđe

grubo – loše

K

kaporan – dio muške narodne nošnje kao jaketa

karitula – male pogače; tradicionalno vodičko jelo

krenjena – okrenuta

krsnica – imendan

kružet – prsluk, dio muške narodne nošnje

M

mendule – bademi

mrliš – miris

mudante – gaće

N

nači – znači

nevajan – zločest

O

oto – to

P

panci – obuća ženske narodne nošnje

pijat – tanjur

pleća – bijela košulja narodne nošnje

⁹³ Autorica rada, (18. 7. 2018.)

puntapet – broš

R

rečine – naušnice

S

stigniti – prestići

Š

šenica – pšenica

škavuni – obuća muške narodne nošnje

škerac – budalaština

špala – igra i neočišćenim bademima, za novac

šudar – marama

T

travesa – pregača

turta – uskršnja pogača; tradicionalno vodičko jelo

U

usanulo – uvenulo, propalo, gnjilo

užance – običaji

užati – običavati

V

vatale – igra lovice

vešta – haljina

viola – karanfil

vrv/vr – vrh

Ž

žmirac – igra skrivača

žudiji – družba čuvara Kristova groba; rimski vojnici⁹⁴

⁹⁴ Tumač riječi: Ivo Furčić, *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja*, Šibenik: Muzej, 1984., str. 346.
– 420.